

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Кафедра дошкільної та початкової освіти

кваліфікаційна робота
освітнього ступеня “магістр”

на тему:

**“ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ РАНКОВИХ
ЗУСТРІЧЕЙ (НУШ)”**

Виконала:

студентка II курсу, 61 групи

спеціальності 013 «Початкова освіта»

Чеботар Юлія Василівна

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент Стрілецька Наталія Михайлівна

Чернігів – 2021

Роботу подано до розгляду «_____» _____ 2021 року.

Студентка _____ Чеботар Ю.В.
(підпис)

Науковий керівник _____ Стрілецька Н. М.
(підпис)

Рецензент _____
(підпис)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від « _____ » _____ 2021 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____ Ірина ТУРЧИНА

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 Теоретичні основи дослідження.....	7
1.1.Характеристика НУШ та її ключових компетентностей.....	7
1.2.Ранкові зустрічі як інноваційна форма навчання та розвитку дитини	19
1.3.Основні документи Ради Європи, що регламентують розвиток демократичних цінностей через освіту.....	27
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1.....	50
РОЗДІЛ 2. Методика формування демократичних цінностей молодших школярів у процесі проведення ранкових зустрічей.....	52
2.1.Діагностика стану вирішення проблеми формування компетентностей культури демократії у процесі проведення ранкових зустрічей.....	52
...	
2.2.Методична система організації й проведення ранкових зустрічей для формування демократичних цінностей	58
2.3.Методичні рекомендації щодо розвитку компетенцій культури демократії та міжкультурного діалогу у молодших школярів.....	70
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2.....	76

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Нова українська школа вирішує значно більше освітніх завдань, ніж традиційна модель навчання, що базується на передачі знань. Вона відіграє ключову роль у вихованні громадян, які і до життя суспільства у демократичній країні, так і до стабільної взаємодії з іншими. Саме в такій школі учень отримує перший досвід суспільного життя, формує активну громадянську позицію. На сьогоднішній день батьки бачать пріоритетними якостями для своїх дітей їх конкурентоздатність, можливість займати високі щаблі влади у суспільстві. В сучасному демократичному суспільстві одними з головних цінностей є моральні якості особистості, дружелюбність, милосердя, толерантність та інше, а прищепити їх дитині - важливе завдання школи. Окрім цього, НУШ, зокрема у початковій її ланці покликана тримати свої орієнтири на формуванні ключових компетентностей учнів, а саме навчає впевнено і щасливо почувати себе в нестабільному світі, самостійно вирішувати життєві проблеми, сприяє усвідомленню демократичних цінностей суспільства.

Саме тому тема розвитку елементів культури демократії у молодших школярів є актуальною для творчого вчителя та зумовлює його до пошуку нових інноваційних підходів, технологій та форм навчання, які б моделювали життєві природні умови для здійснення міжособистісного спілкування учнів, розвитку їх ініціативності, толерантності та взаємодопомоги, емоційного інтелекту та моральних якостей, елементів культури демократії.

Однією з інноваційних форм навчання, що покликане вирішити ці завдання є складова сучасного освітнього процесу в початковій школі – ранкова зустріч.

Дослідженням проблем правової культури учнів займались багато учених із різних галузей наук: О. Бандура, Т. Герасимів, В. Кремень, І. Смагін, Г. Лактіонова, М. Богуславський, О. Сакун, І. Бех, П. Блонський, О. Венгер, Т. Бутківська, Я. Кічук, О. Пометун, О. Сухомлинська та інші. Різні аспекти формування демократичних цінностей молодших школярів досліджувались І. Бехом, І. Козубовською, В. Оржеховською, В. Тернопільською, М. Фіцулою та іншими.

Організацію виховного процесу на ранковій зустрічі досліджували видатні педагоги К.Бобко, Н.Барабанова, Л.Булахова, Г.Жук, А.Китиченко, Н.Коцур, С.Корнієнко, Л.Падалка. Проблема міжособистісних відносин дітей з однолітками досить докладно вивчали Г.Костюк, Г.Глуменюк, В. Абраменкова, І.Дубровіна, М.Лисина, В.Мухина.

Формуванню демократичних цінностей в молодших школярів приділяли увагу у своїх працях науковці та педагоги І.Бех, В.Акімова, В.Гуріна, С. Максименко, Л.Божович, О.Киричук, Г.Костюк, В.Котирло, Г.Костюк, Б.Кобзар, М.Красовицький, Ю.Приходько, Ю.Руденко, О.Роговець.

Проте, недостатньо на сьогоднішній день розроблено методичних підходів щодо формування елементів культури демократії молодших школярів під час ранкових зустрічей.

Актуальність питання визначила тему нашого дослідження: «Формування елементів культури демократії молодших школярів у процесі проведення ранкових зустрічей (НУШ)».

Об'єкт дослідження: освітній процес в початковій школі.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування елементів культури демократії молодших школярів на ранкових зустрічах.

Мета: обґрунтувати педагогічні умови формування елементів культури демократії молодших школярів на ранкових зустрічах.

У відповідності до мети дослідження були поставлені такі **завдання:**

1. На основі аналізу науково - методичної літератури схарактеризувати особливості формування елементів культури демократії молодших школярів;
2. Розкрити потенціал ранкової зустрічі в процесі формування елементів культури демократії;
3. Провести діагностику стану вирішення проблеми формування компетентностей культури демократії у процесі проведення ранкових зустрічей;
4. Обґрунтувати педагогічні умови формування елементів культури демократії молодших школярів на ранковій зустрічі та розробити рекомендації щодо створення таких умов.

Для реалізації мети та завдань дослідження було використано комплекс наукових **методів**: аналіз психолого - педагогічної літератури з поданої теми; вивчення матеріалів та публікацій з поставленої проблеми; аналіз та узагальнення передового педагогічного досвіду; діагностика рівня сформованості елементів культури демократії, дослідження через анкетування вчителів.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, де визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; двох розділів; висновків; списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I. Теоретичні основи дослідження

1.1. Характеристика НУШ та її ключових компетентностей

В Україні, як і в цілому світі, набирає ваги так зване покоління Y, та “діти тисячоліття”, які народилися протягом 1990 та 2000 років. Суттєво відрізняються спосіб та погляди на життя цих дітей. Ці діти не вміють розмежовувати роботу, навчання та відпочинок. Робота не є обов’язковою, не може бути серйозною та нецікавою. Життя для них – це постійний розвиток, гармонія між зароблянням коштів, пізнанням нового, самовдосконаленням, балансу і розвагою.

На зустріч поколінню Z, яке значно відрізняється від попередніх поколінь. Вони не завжди поділяють погляди старших, не з усім погоджуються. Який шлях оберуть сьогоднішні першочки? Який би шлях вони не обрали сучасна школа має їх зацікавити .

Школа, яка стане ініціатором таких змін є Нова українська школа (НУШ).

Нова українська школа – це результат реформи Міністерства освіти та науки України. Розбудова Нової української школи – це довго термінова реформа, яка триває вже чотири роки. Шлях її упровадження супроводжується суттєвими змінами всіх складників освіти. Наразі, сьогоднішні школярі мають відчутти зміни й отримати кращу якість освіти.

НУШ – це є школа, яку відвідують діти з задоволенням. В школі старанно вчать бути відкритим до оточуючих, сприймати критику, прислухаються до їхньої думки, не бояться висловлювати власну думку. За одне, батькам теж подобається відвідувати школу так, як там панують співпраця та взаєморозуміння.

Реформу НУШ розраховано не на один рік, тому що, неможливо швидко змінити освітню традицію, що будувалася в Україні протягом не одного десятку років. Проте зміни вже розпочалися, і Міністерство освіти та науки робить усе для їх реалізації.

Першим кроком освітньої реформи був:

- ✓ Закон «Про освіту» ухвалений у вересні 2017 року ,
- ✓ у лютому 2018 року Кабінет Міністрів України затвердив новий
- ✓ Державний стандарт початкової освіти
- ✓ закон “Про загальну середню освіту” від 16.01.2020 року
- ✓ Державний стандарт базової середньої освіти від 30.09.2020 року

Новий Державний стандарт початкової освіти успішно пройшов апробацію протягом 2017 – 2018 навчального року. З 2018 – 2019 навчального року всі школи України розпочали навчання у НУШ за новим державним стандартом. В цьому навчальному році (2020 – 2021рр.) в школах України запроваджено Державний стандарт базової середньої освіти [1].

Згідно Нового Стандарту початкової освіти вчителі мали працювати за іншими підходами, тому протягом 2018-2019 років відбулося масштабне перенавчання вчителів початкової школи. Вчителі пройшли як дистанційне навчання (онлайн –курс на освітній платформі EdEra), а також стаціонарні та заочні сесії, в межах яких спеціально підготовлені тренери закріплюють знання їх на практиці.

Також у 2019 році стартувала добровільна сертифікація вчителів початкового навчання, мета якої – виявити та стимулювати вчителів з високим рівнем професійної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх застосуванню на практиці [1].

Ключова зміна для учнів стосується різних підходів до навчання та змісту освіти та науки. І ми досконало знаємо, що це – головне. Отже головна мета НУШ – це виховати громадянина, який має активну життєву позицію, прийматиме відповідальні рішення зможе захищати права людини.

Набування компетентностей – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших притаманних людині якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну подальшу навчальну діяльність. Отже формується ядро знань,

наяке будуть накладатись уміння застосувати знання на практиці, вмiло їх використовувати. А також здобудуться навички та цінності, в подальшому згодяться у професійному та приватному житті випускникам української школи.

В зв'язку з тим, що глобалізація у Європейському Союзі продовжується, кожному громадянину України для зручного пристосування до пов'язаного в усіх сферах світу, що швидко змінюється, необхідна широка сфера основних компетенцій, які називаються ключовими.

Ключові компетентності – якості яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної життєвої позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування, які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього подальшого життя.

Освіта, яка виконує подвійну соціальну та економічну функцію, відіграє особливу роль у наданні європейським громадянам основних компетенцій для зручного пристосування до таких змін.

Взявши за основу індивідуальні компетенції, беруться до уваги різні потреби учнів, які навчаються. При цьому забезпечується рівність, доступність освіти для таких груп учнів, які через їх низький рівень навчання в освіті через особливості, соціальні, культурні і економічні умови потребують особливої індивідуальної підтримки у повному розкритті свого освітнього особистого потенціалу. Дані групи включають учнів з низьким рівнем навчання, зокрема малоосвічених учнів, які рано покинули школу або пропускали навчання в школі. Компетенції визначаються, як набір знань, навичок та відношень, що стосуються ситуації. Основні компетенції є такими, що необхідні усім людям для особистої реалізації та розвитку, активного громадського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування.

Еталонні рамки визначають вісім основних компетенцій, а саме:

- спілкування рідною мовою;
- спілкування іноземною мовою;

- знання математики, а також знання у сфері науки і техніки;
- навички роботи з цифровими, електронними носіями;
- навчання з метою набуття знань;
- громадянські та соціальні навички;
- практичність та інноваційність ;
- самовираження у сфері культури [2].

Вище зазначені компетенції мають однаково важливе значення, оскільки кожна з них допомагає успішному життю у суспільстві, що будується на знаннях. Деякі компетенції близькі та пов'язані між собою: аспекти, які є основними у одній області, допомагають іншій. Загальні знання різних мов, освіченість, здібність багатомислення і досвідченість у сфері інформаційних та комунікаційних технологій являється необхідною основою для навчання. Еталонними рамками застосовується ряд пунктів, і саме: творчість, ініціативність, критичне мислення, вміння правильно вирішувати проблеми, оцінювати ризики, вміння приймати правдиві рішення і вміння конструктивно керувати емоціями. Зазначені пункти важливі для всіх восьми основних компетенцій.

1.Спілкування рідною мовою. В умовах європейських багатомовних суспільствах береться до уваги те, що рідна мова не у всіх випадках є офіційною мовою різних держав, а вміння розмовляти державною мовою є передумовою забезпечення повноцінної участі особи у нашому житті. У деяких країнах рідна мова може бути однією з офіційних мов. Заходи, які застосовуються до відповідного визначення, що приймаються у такому випадку, кожна держава визначає окремо, відповідно до особливих потреб та умов.

Спілкування рідною мовою дає можливість виражати думки та поняття, відчувати почуття, сприймати факти і погляди як у усній, так і у письмовій формі (сприймання на слух, логічне мовлення, усне читання та письмо), і відповідно до творчого взаємодія на мовному рівні у всіх соціальних і

культурних контекстах; під час навчання і професійної підготовки на роботі, вдома та на природі.

Знання, навички та відношення, які підлягають до цього виду вмінь - це комунікативні навички, які є результатом вивчення рідної мови. Спілкування рідною мовою вимагає від людини знання великого словникового запасу і знання мовлення, граматики та функцій мови. Вище назване включає в себе знання основних типів мовленнєвої взаємодії, видів художніх та нехудожніх жанрів, основних рис різних стилів мови і спілкування у різних ситуаціях.

Необхідно мати навички писемного та усного мовлення у різних комунікативних ситуаціях, також слідкувати за своїм мовленням та пристосовувати його відповідно до ситуації. Дана компетенція включає в себе вміння розрізняти та використовувати різні жанри мови. Також шукати, збирати і обробляти інформацію, використовувати корисні джерела і формулювати та виражати переконливо свою усну та письмову думку відповідно до виниклих ситуацій.

Позитивне ставлення всіх людей до спілкування рідною мовою передбачає вміння вести правильний критичний і конструктивний діалог між людьми, здійснювати відповідну оцінку естетичних якостей і мати бажання їх зацікавленості у спілкуванні з іншими людьми. Дане ставлення передбачає здійснити оцінку впливу мови на інших людей, а також їхнє прагнення зрозуміти та використовувати рідну мову впевнено, з відповідальністю перед суспільством.

2. Спілкування іноземною мовою. Важливо взяти до уваги той факт, що багато європейців живуть у двомовних та багатомовних сім'ях і співтовариствах, що офіційна мова країни, в якій вони живуть, не завжди є їх рідною мовою. Для таких груп населення дана компетенція стосується скоріше офіційної мови, а не іноземної. Їх потреба, мотивація, соціальні та економічні передумови для розвитку даної компетенції у підтримку їх інтеграції буде відрізнятися, від цих параметрів осіб, які вчать іноземну мову для здійснення подорожей чи робочого питання. Заходи щодо

відповідного визначення, що приймаються у такому випадку, визначаються у кожній державі-члені окремо з урахуванням особливих потреб та умов.

Спілкування іноземною мовою базується на вмінні правильно розуміти, чітко виражати і пояснювати поняття, висловлювати думки, почуття, факти і погляди як у письмовій, так і в вербальній формі (сприйняття на слух, логічне мовлення, читання і письмо) у відповідних культурних і соціальних контекстах (при навчанні та професійній підготовці, на роботі, вдома та на природі) відповідно до бажань і потреб людини. Спілкування іноземною мовою передбачає вміння та розуміння у культурному середовищі. Рівень мовних вмінь людини відрізнятиметься в межах таких чотирьох аспектів (сприймання на слух, логічне мислення, письмо та читання) між різними мовами, та відповідно до культурного та соціального середовища, оточення, потреб та інтересів.

Необхідні навички, відношення та знання, які стосуються такого виду вмінь.

В іноземних мовах компетенція вимагає вивчення та достатнього знання словникового запасу і функціональної граматики, основних типів мовної взаємодії та реєстрів. Також дуже велике значення мають знання в галузі соціальних традицій, культурний аспект та різноманітність мовлення.

Навички по спілкуванню іноземними мовами включають вміння зрозуміти усне повідомлення, читання, підтримувати спілкування, завершувати розмови, а також читати, розуміти та відтворювати мовлення, необхідне людям. Необхідно вміти правильно використовувати інформаційні джерела та самостійно вивчати мову вперіод навчання упродовж усього життя.

Позитивне ставлення передбачає рівень культурного розвитку, інтерес та зацікавленість мовами та спілкуванням між різними культурами країн.

3. Знання з математики і основні вміння, навички в сфері науки та техніки. Знання математики дає поштовх розвивати чи застосовувати математичне мислення в людини для розв'язання ряду задач у повсякденних життєвих

ситуаціях. При здібності до кількісного мислення сам процес і діяльність мають важливе значення так само, як і саме знання. Математичне знання передбачає, в різних ступенях, здатність і готовність застосувати математичний спосіб логічне чи просторове мислення, власне застосування формул, моделей, конструкцій, графіків та діаграм.

Знання у сфері науки визначають здатність і готовність використовувати основні поняття знань та методології для пояснення світу природи для того, аби визначити проблеми та зробити висновок, який заснований на власних доказах. Знання у сфері техніки - це застосування знань і методології у відповідь на сприймання бажання та потреб людини. Дане знання передбачає розуміння нових змін, які спричинені людською діяльністю та відповідальність кожного громадянина України.

Необхідні знання та навички з математики включають глибокі знання мір, чисел і структур, основних математичних дій, моделей та їх демонстрація, розуміння математичних термінів і понять знання задач, які можна розв'язати за допомогою математики.

Людина повинна вміти застосовувати основні математичні принципи та прийоми у побуті, вдома і на роботі, послідовно прослідковувати та правильно оцінювати логічні ланцюжки. Також людина повинна вміти математично мислити, розуміти математичні докази, спілкуватись математичною мовою із використанням відповідних кодифікаційних джерел.

Позитивне ставлення людини до математики засноване на визначенні істини і готовності знаходити причини з оцінюванням їх достовірностей.

Для сфери науки і техніки важливе значення мають знання основних принципів природного світу, фундаментальних наукових концепцій, принципів, методів, технологій і технологічних продуктів та процесів, а також розуміння впливу науки і техніки на природній світ. Такі компетенції допомагають людям краще зрозуміти переваги, обмеження і ризики наукових теорій, застосувань, технологій у суспільстві в загальному.

Навики включають здатність використовувати та керувати технологічними приладами і механізмами, застосовувати наукові дані, аби досягти поставленої мети та прийняти рішення і зробити висновки, засновані на доказах. Люди повинні вміти розпізнавати важливі риси наукового дослідження і повідомляти про висновки, на основі яких вони були зроблені.

4. Вміння роботи з цифровими носіями передбачає впевнене та критичне використання технологій інформаційного суспільства (ТІС) для роботи, відпочинку та спілкування. Основні навички у ТІС — це є використання комп'ютерів для здійснення пошуку, оцінки, зберіганням, поширенням, представленням та обміном інформацією, а також для спілкування та участі у роботі різноманітних об'єднаних мереж через інтернет.

Вміння роботи з цифровими носіями вимагають певного розуміння та необхідного знання природи, ролі та можливостей ТІС в побуті і на роботі, як в особистому так і в соціальному житті. Все це включаєв себе використання комп'ютерів для електронної обробки тексту, електронних таблиць, баз даних, архівів зберігання та керування інформацією. Також розуміння можливостей і потенційних небезпек інтернету та спілкування за допомогою електронних засобів масової інформації, а саме: електронної пошти, сервісних програм мережі для роботи, відпочинку, поділу інформацією у об'єднаних мережах, для навчання та дослідження. Людям необхідно розуміти, як ТІС можуть допомагати у творчості та інноваціях, а також розбиратися у достовірності і надійності доступної інформації та у правових та етичних принципах інтерактивного використання ТІС.

Необхідні навики включають в себе здатність до пошуку, збирання і обробки інформації з послідуочим її використанням, оцінки її значимості чи здатність розрізняти реальність відвіртуальної реальності. Людям необхідно вміти користуватися інструментами для переробки, презентації та розуміння комплексної інформації і бути здатними отримати доступ, знайти та скористатись послугами інтернет-служб.

Використання ТІС вимагає критичного та осмисленого ставлення до доступної інформації та відповідального використання інтерактивних засобів масової інформації. Інтерес до роботи співтовариств та мереж з культурних, соціальних професійних міркувань має важливе значення для цієї компетенції.

5. Навчання заради здобуття знань — це здатність добиватися результатів в успішному навчанні, організувати своє навчання, в тому числі через ефективне використання часу та інформації, як індивідуально, так і в групах. Дана компетенція включає усвідомлення власних потреб у навчанні та налагодженні процесу навчання, визначенні доступних можливостей та умінні подолати всі труднощі для такого навчання. Така компетенція передбачає переробку і засвоєння нових знань та навичок, а також використання настанов. Заради здобуття високих знань навчання вимагає від людей, які навчаються, використання попереднього досвіду навчання та життєвого досвіду для використання знань у різних середовищах. Мотивація та впевненість - це ключові риси даної компетенції.

Коли навчання спрямоване на конкретні цілі для роботи або кар'єри, людині необхідно знати про компетенції, навички і кваліфікації. У будь-яких випадках, навчання заради здобуття знань вимагає від людини знання і розуміння стратегій навчання та вміння шукати можливості здобувати освіту і професійну підготовку.

Грамотність, здібність до кількісного мислення та використання ТІС — це навички для навчання заради здобуття знань, необхідних для подальшого навчання. Здобувачи такі навички, людині необхідно вміти отримувати доступ до нових знань та навичок, мати здатність перероблювати і засвоювати їх. Для цього вимагається ефективна організація навчання, створення структури кар'єри і роботи, вміння наполегливо продовжувати навчання, концентрувати увагу надовгі періоди часу і критично осмислювати ціль та мету навчання. Людям необхідно не тільки вміти приділяти час самостійному навчанню, але й працювати разом в команді, що являється

частиною навчального процесу. Також необхідно знаходити переваги у навчанні в неоднорідних групах та ділитись набутими знаннями в період навчального періоду. Людям необхідно вміти самостійно організувати своє навчання з оцінюванням своєї роботи, а також шукати порад від інших людей, інформації та підтримки, коли-це потрібно.

Позитивне ставлення включає в себе мотивацію та впевненість в отриманні результатів та успішності навчання протягом усього періоду життя. Ставлення, яке спрямоване на розв'язання повсякденних проблем, сприяє як самому процесу навчання, так і вмінню людини подолати труднощі, які виникли та самовдосконалюватись.

Велике бажання використовувати раніше набуті знання та життєвий досвід, а також зацікавленість у пошуку можливостей навчатися і застосовувати знання у різних життєвих ситуаціях є невід'ємною частиною позитивного ставлення.

6. Вміння соціального та громадського характеру включають в себе вміння особистого та міжкультурного характеру і стосується всіх форм поведінки, які застосовуються для ефективної та конструктивної участі людини у соціальному і трудовому житті, особливо, у суспільстві, яке стає дедалі різноманітнішим.

Вміння соціального характеру тісно пов'язані з особистим та соціальним добробутом, що передбачає повне розуміння того, як можна забезпечити оптимальне фізичне та психічне здоров'я людей, сімейні ресурси та соціального оточення, та знання того, як здоровий спосіб життя може цьому посприяти. Для успішної участі у міжособистому житті і житті суспільства необхідно зрозуміти соціальні коди поведінки та звичаїв, які є загально прийнятими у різних суспільствах та середовищах.

Основні навички даної компетенції включають в себе вміння конструктивно спілкуватись у різних середовищах, бути толерантними, виражати свої та сприймати чужі думки, долати складнощі з метою набуття впевненості. Людям необхідно вміти справлятися зі стресом, складними

ситуаціями, із розчаруваннями, а також виражати їх конструктивно та розрізняти особисту та професійну сфери.

Таке уміння базується на готовності до співпраці, впевненості в собі і чесності. Людям необхідно цікавитись розвитком соціально-культурної сфери і міжкультурною комунікацією, показувати різноманітність особистих цінностей та повагу до інших людей, а також навчитися долати перешкоди та вміти йти на компроміси.

Вміння громадського характеру базується на знанні вказаних концепцій демократії, справедливості, рівності, громадянства і громадянських прав, а також на знанні того, як вони представлені у Хартії основоположних прав Європейського Союзу та міжнародних деклараціях, а також як вони застосовуються у різних закладах на районному, обласному, державному, європейському та міжнародних рівнях. Воно все включає в себе як обізнаність у подіях сьогодення, так і у основних подіях. Знання культури, різноманіття, цілей та цінностей країн Європи є важливими у розвитку людини.

Вміння громадського характеру передбачає вміння взаємодіяти з іншими людьми у державній сфері та демонструвати солідарність та зацікавленість у вирішенні проблем місцевого та широкого значення. Все це включає в себе, як критичне і творче осмислення та конструктивну участь у діяльності співтовариства або держав-сусідів, так і прийняття рішень на всіх рівнях, від регіонального до державного та європейського значення.

Цілковите дотримання прав людини, як основи демократії, оцінка та розуміння різниці між системами цінностей різних релігійних та етнічних груп населення являється основами позитивного ставлення. Все це означає показ як приналежності до своєї місцевості, країни, ЄС, Європи загалом та всього світу, так і бажання брати активну участь у демократичному прийнятті правдивих рішень на всіх рівнях. А також включає в себе показ відчуття відповідальності, так само як і розуміння і повагу до загальних цінностей, важливих для єдності суспільства.

Конструктивна участь включає також громадську активність, підтримку соціального різноманіття, єдність і стабільність, а також готовність поважати цінності та приватне життя других людей.

7. Ініціативність та практичність передбачають уміння людини втілювати в життя нові ідеї. Доскладу яких входить творчість, інноваційний підхід та ризикованість, так само як і вміння планувати, організовувати проекти для досягнення цілей та можливостей. Все це допомагає людям не тільки в домашньому житті та у суспільстві, але й на робочих місцях визначити середовище праці та використати всі можливості, і є основою для конкретніших навичок та знань. А також включає в себе усвідомлення етичних цінностей і допомагає в ефективному управлінні.

Необхідні знання включають в себе визначити наявні можливості для особистого життя, професійної діяльності, а також вміння правильно оцінити "загальну картину" середовища, в якому живуть та працюють люди. Люди повинні усвідомлювати та сприймати етнічне середовище підприємств і те, як вони можуть допомагати, наприклад, через ведення чесної торгівлі або через створення соціальних підприємств.

Вказані навички передбачають випереджувальний проектний менеджмент, ефективне представлення і ведення переговорів та вміння працювати як поодинці, так і в команді.

Необхідно-важливим є вміння оцінювати та визначати свої сильні і слабкі сторони, правильно оцінювати та брати на себе ризик, якщо це виправдано.

Практичний підхід до цього характеризується ініціативністю, незалежністю, інноваційністю так, як в особистому та соціальному житті, так і на роботі. Він також включає в себе мотивацію і визначення методу досягнення цілей як особистих, так і спільних.

8. Обізнаність у сфері культури та вміння творчо самовиразитися. Оцінка важливості творчого вираження ідей, досвіду та емоцій у всіх видах засобів

масової інформації, враховуючи музику, виконавчі різновиди мистецтва, літературу та образотворче мистецтво.

Обізнаність у сфері культури означає знання місцевого, державного та європейського культурного спадку, а також його значення усвіті. Все це включає в себе основні знання видатних культурних праць, в тому числі популярної і сучасної культури. Необхідно розуміти культурне та мовне різноманіття Європи і інших частин світу, бажання зберегти його та важливе значення естетичних факторів у повсякденному житті та побуті.

Вказані навички включають в себе оцінку та вираження, задоволення від витворів мистецтва та вистав, самовираження через різні засоби масової інформації, використовуючи свої природні здібності. Також вони включають в себе уміння пов'язати свої власні творчі та експресивні точки зору з думками інших, а також уміння визначати та усвідомлювати соціальні та економічні можливості у культурній діяльності. Культурне вираження особливо необхідне для розвитку творчих здібностей та талантів, які можуть знайти широке застосування у професійній діяльності.

Позитивне ставлення включає в себе творчий підхід і бажання сприяти естетичному вираженню через мистецьке самовираження та брати участь у культурному житті.

1.2. Ранкові зустрічі як інноваційна форма навчання та розвитку дитини

Ранкова зустріч – це є структурована та запланована зустріч, яка займає важливе місце у нашому житті діяльності класу, там панує атмосфера турботи один про одного та відповідальності. За спостереженнями педагогів, ранкова зустріч має важливу роль в житті дітей. Ранкова зустріч триває від 15 до 25 хвилин напочатку дня, з метою створення позитивної атмосфери в колективі, протягом всього навчального дня.

Ранкова зустріч має особливу структуру, та починається щоранку, коли всі діти приходять до школи. Строврюючи коло, діти сідають один напроти одного, і кожна дитина вдумливо та поважно вітається з однокласниками, після вітання, протягом деякого часу, діляться власним досвідом із своїми однокласниками, а ті уважно слухають та ставлячи потім свої запитання, а також, якщо є, роблять зауваження. Потім вся група приймає участь в короткій, енергійній груповій вправі. На прикінці ранкової зустрічі, діти діляться щоденними новинами, підготовані вчителем, з метою підкреслення навчальних завдань поточного дня.

Ця зустріч згуртовує колектив, дає усвідомлення того, що кожна дитина є важливим елементом, вчить бути толерантними, але в той час дотримуватись певних “законів” групи. Діти із задоволенням приймають участь в ранкових зустрічах. Для них це –перш за все гра, до того ж - цікава гра. А для вчителя – це ще одна продуктивна, нестандартна, цікава форма роботи. Важливе значення ранкових зустрічей має регулярність, яка дозволяє формувати риси характеру та поведінки, які ми прагнемо досягти в результаті роботи [3].

Ранкові зустрічі допомагають:

- навчити дітей поважати себе та піклуватись про інших;
- створити атмосферу чутливості, відповідальності та дружелюбності протягом дня;
- встановити ритуали і розклад дня;
- забезпечити можливості участі у ранкових зустрічах всіх та кожного;
- сприяти формуванню важливих навчальних умінь, особливо, мовленню, слуханню, виділенню важливої інформації, вирішенню проблем, які виникають, вмінню приймати рішення, письму, читанню і математичним навичкам.

Протягом ранкових зустрічей учні набувають вільного й невимушеного спілкування, вчаться розпочинати кожний новий день навчання з позитивних емоцій, цікаво й щоразу не повторюючись. В основному більша кількість

батьків схвалюють ранкові зустрічі, із зацікавленням ставляться до таких форм роботи, адже саме вони найбільш зацікавлені збереженням психічного здоров'я власних дітей. Діти навчаються ефективно спілкуватися, слухати і чути один одного, ставити запитання та відповідати на них, дружити, поважати думку іншого, бути толерантними, радіти за друзів.

Існує певна структура ранкової зустрічі, яка передбачає: вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини.

Ці заняття дають змогу опанувати різноманітні соціальні і навчальні навички, поєднують дитячий колектив. На цих заняттях учні вчать:

- дають проговорити свої бажання так, 7аби бути зрозумілими іншими;
- уважно слухати, коли говорять інші;
- вирішувати свої власні проблеми за допомогою слів;
- пропонувати свої ідеї групі.

Переваги та цілі ранкових зустрічей

Ранкові зустрічі

- ✓ Виховують у дітей звичку піклуватися про себе та інших;
 - ✓ Створюють живу, відкриту і дружню атмосферу на весь день;
 - ✓ Допмагають виробленню правил;
 - ✓ Утворюють індивідуальні і колективні можливості для участі в спільній роботі;
 - ✓ Переконають дітей у тому, що важливе значення має участь кожного із них у спільній роботі;
 - ✓ Сприяють навчанню дітей важливим академічним навичкам: слуханню співрозмовника, мовленню, узагальненню отриманої інформації, прийняттю рішень, читанню, письму і математиці;
- Цілі ранкових зустрічей:
- ✓ Сформувати єдину спільноту;
 - ✓ Стимулювати обмін думками, уважне слухання співрозмовника, залучення і участь у спільній діяльності;

- ✓ За допомогою заходів формувати у дітей необхідні навички, для того, щоб стати відповідальним членом громади;

Заохочення позитивного ставлення і поведінки

- ✓ Активна участь
- ✓ Критичне мислення
- ✓ Толерантність та сприйняття
- ✓ Самостійне мислення
- ✓ Відкритість
- ✓ Соціальна та власна відповідальність
- ✓ Щоденні новини
- ✓ Особливе привітання
- ✓ Календарна інформація
- ✓ Повідомлення чи інформація про певну тему навчально виховної роботи або тему обговорення
- ✓ Повідомлення про план роботи на цілий день
- ✓ Інформація про плани і обов'язки
- ✓ Особливе завдання і прохання яке потрібно виконати
- ✓ Оголошення про соціум

1) Ранкова зустріч починається з вітання. Вчитель з дітьми, (асистентом учителя, якщо він є) створюють коло. Це дає можливість зрозуміти, що кожен з них є важливим членом групи. Діти звертаються один до одного по імені, що сприяє створенню дружньої атмосфери, взаєморозуміння і приналежності до групи. Вітання готує дітей до наступного етапу зустрічі – групового заняття створюючи спокійний та розважливий настрій.

2) Другим компонентом ранкових зустрічей є групове заняття, яке розпочинається після спокійного обміну інформацією, її обміркуванням. В ході зустрічі в класі виконується пісні, проводяться ігри, короткі та швидкі заняття, все це створює відчуття єдності, радості піднесеного настрою. Ігри та заняття, які сприяють колективності, позбавлені елементів

суперництва враховують індивідуальний рівень розвитку певних навичок удітей. Такі групові заняття відповідають програмі чи темі яка вивчається.

3) Третім компонентом ранкової зустрічі є обмін інформацією. Учні обмінюються ідеями, висловлюють власну думку, пропонують цікаві теми для обговорення, таке спілкування дає змогу дізнатися дітям більше один про одного. Обмін інформацією сприяє розвитку певних навичок, які дають змогу дітям навчатися впевнено слухати і говорити. Діти вільно спілкуючись можуть поставити запитання чи прокоментувати сказане, а учень який виступає з інформацією, дає відповіді на запитання та коментарі.

4) Завершальним етапом ранкової зустрічі є щоденні новини. Дана інформація поміщається, або вивіщується на певному стенді чи дошці. Письмове оголошення готує учнів, до того що має вивчатися цього дня, дає можливість ознайомитися з інформацією, обміркувати події та навчання, які вже пройшли. Щоденні новини сприяють формуванню навчальних навичок їх тренуванню; це в свою чергу сприяє розвиткові мовленевих та математичних навичок. Щоденні новини включають завдання різних видів (заповнення календаря, перегляд розкладу виконання робіт, створення графіка погоди), які активізують початок індивідуальної діяльності чи діяльність у центрах активності. Такі заняття поєднуючий соціальний, емоційний, інтелектуальний розвиток дитини, дають змогу розвивати навчальні та соціальні навички. Повторення позитивного досвіду розвиває почуття доброти, емпатії та інклюзії, позитивно впливає на формування колективізму, як в класі так і поза його межами. Педагоги несуть відповідальність за проведення ранкової зустрічі та створення умов сприятливих для моделювання демократичної поведінки.

Регулярне проведення ранкових зустрічей створює умови, які дають можливість перейти від зосередження уваги на собі до приділення уваги своїм однокласникам, тобто від індивідуалізму до колективізму. Цінність такого підходу в тому, що він сприяє розвиткові емпатії, вмінню слухати однолітків, вчить дітей з розумінням ставитись до інших. Зрозуміти іншу

людину сприйняти її точку зору – це руйнує упередженість, вчить толерантності та визнанню несхожості, відмінностей між людьми. Люди повинні жити і працювати злагоджено у взаємній згоді, працювати створюючи комфортні умови для інших людей громади. Це базові вміння, які сприяють формуванню демократії.

Навички розвиваються не в замкненому просторі, а у відкритому доступі до спілкування всіх членів громади. Здатність вміло говорити, слухати та робити вибір, знаходити компроміс, з метою уникнення конфліктів, все це сприяє злагодженій роботі всієї системи. Діти потребують уваги, для них повинна бути створена доброзичлива атмосфера. Цим дітям необхідно створювати умови для експериментів, донесення інформації різними цікавими способами, які будуть створювати невимушені умови, а діти будуть отримувати задоволення від спілкування в колі своїх однокласників.

Групові заняття сприяють згуртованості, викликають інтерес, вчать дітей піклуватися один про одного. Всі діти залучаються до гри, до співів та приймають активну участь у різних заходах. Групові заняття мають певну структуру і пов'язані з навчальною програмою. Також завдання сприяють активізації інтелекту дитини, її розвитку, формують моральні почуття школярів. Вони виконують роль вступу перед початком роботи в класі, створюють умови для спільного обговорення питань.

Для учнів 6 років. **“Музичні стільці”**. При звучанні музики, діти ходять навколо стільців, які розставлені по колу. Кожна дитина має сісти на стілець, коли музика припиниться. Коли стільців недостатньо, учасники вирішують, яким чином знайти собі місце. Після кожного такого етапу один стілець забирають, до тих пір, поки не залишиться декілька стільців, на які повинні сісти всі діти.

“Доторкнись до синього”. Учасники розпочинають гру в колі, але вони повинні вільно пересуватися. Розпочинає гру ведучий словами: **“Доторкнись до синього!”** (при цьому використовується набір кольорових

карток). Діти повинні торкнутися синього кольору на своєму одязі або на одязі інших. Учні можуть торкатися пальцем, коліном, ліктем, головою тощо. Коли ведучий називає інший колір, наприклад: “Доторкнись до червоного!”. Учасники, продовжують триматися за предмет синього кольору, та мають водночас зуміти торкнутися червоного кольору. Під час проведення гри потрібно нагадувати учням, щоб вони допомагати один одному торкатися певних кольорів. У цій грі немає тих, які програли або вибули з гри! Гра ця – являється зусиллям усієї групи. Коли хтось не в змозі втримати рівновагу або падає, гру розпочинають спочатку.

“Характеристики людей”. Ведучий обирає кількох учнів і ставить їх поряд один з одним. Учасники повинні мати щонайменше одну спільну ознаку (наприклад, темне волосся). Інші учні, які стоять у колі, мають визначити цю характеристику. Коли хтось здогадався, то пропонує іншій дитині з кола, хто має таку ж характеристику, приєднатися до групи[3].

Під час ранкової зустрічі групові заняття дуже добре проводити після спокійного обмірковування періоду обміну інформацією, коли учні готові до участі в активніших видах діяльності. Групові заняття менш структуровані, аніж такі компоненти ранкової зустрічі, як вітання чи обмін інформацією, що спрямовані на задоволення притаманного дітям бажання рухатися.

Заняття у групі, являється другим компонентом ранкових зустрічей, з яким треба ознайомити учнів. Одночасно, вони можуть, наприклад, разом співати пісеньку, беручи таким чином участь у групових заняттях, ще до офіційного представлення. Після того як діти опанують такий компонент ранкової зустрічі як вітання, педагоги можуть починати знайомство їх із груповими заняттями, при цьому обговоривши, насамперед, що означає слово “спільнота”.

Планування ранкової зустрічі

Оточення (у приміщенні чи то поза його стінами) повинно бути гостинним, затишним і безпосередньо просторим для того, щоб у ньому могли зібратися всі учні класу. Багато матеріалів не потребує запровадження

ранкових зустрічей. Для того, щоб провести ранкові зустрічі потрібні визначений час, місце, килим або інше покриття на підлозі, та стенд або класна дошка.

Планування ранкової зустрічі проводиться так само, як і планування уроків. Планування всіх компонентів зустрічі має враховувати:

- ідеї та інтереси окремих дітей;
- інтереси та ідеї групи;
- навчальні теми;
- ідеї, що виникли;
- проблеми чи занепокоєння, що витікають з відгуків або групових обговорень.

Рекомендовану послідовність компонентів – вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини – можна змінювати відповідно до потреб кожного класу. Закінчуючи ранкову зустріч педагоги можуть груповим заняттям, оскільки воно створює відчуття спільноти, готує клас до роботи протягом дня. Деякі початківці завершують ранкову зустріч щоденними новинами, тому що це створює перехід до навчального матеріалу. Дехто з педагогів проводить обмін інформацією окремо від ранкової зустрічі задля її скорочення або для підвищення уваги до цього компоненту. Вони можуть експериментувати й знаходити те, що ідеально підходить для їхнього класу. Задовольняючи потреби та інтереси класу, ранкові зустрічі мають стати їхнім набуттям і віднині – набуває більшого сенсу для дітей.

Отже, ранкові зустрічі налаштовують учнів на доброзичливу атмосферу і заряджають дітей на весь день позитивними, емоціями, формується товариське ставлення до всіх оточуючих. Таким чином особистість легко знаходить комфортні шляхи реалізації в соціумі. Такі зустрічі допомагають учневі розвинути низку ключових компетентностей, зокрема: загальнокультурну, інформаційну, комунікативну та соціально-трудова. Діти вчаться розуміти, що вони є частиною більшої спільноти.

1.3. Основні документи Ради Європи , що регламентують розвиток демократичних цінностей через освіту

Поглиблення і збереження демократії в Європі та світі великою мірою залежить від якісної громадянської освіти й освіти з прав людини. Рада Європи уже багато років пропагує розвиток культури демократії і прав людини у школі, розробляючи чіткі рекомендації щодо того, яким чином школа має готувати громадянина до участі у демократичних процесах в державі та успішної самореалізації у сучасному світі.

12 квітня 2016 року Рада Європи ухвалила нові Рамки компетентностей для культури демократії, визнавши важливість розвитку громадянських компетентностей через освіту, тому освітній процес потребує змін та оновлення, розширення формування громадянських та національних цінностей, сприяння залученню студентів до практичного досвіду громадянської участі [4].

Для культури демократії Рамка компетентностей (далі – Рамка) визначена для застосування на усіх рівнях освіти, а саме: у професійній освіті, у початковій і середній та старшій школах, а також у дошкільному навчанні. Рамка надає наступний системний підхід щодо роботи процесу формування та оцінювання компетентностей для культури демократії, також їхнього прийняття в освітній системі та в послідовний, прозорий для всіх зацікавлених сторін спосіб. Основою Рамки являється модель компетентностей, яку мають засвоювати учні і практиканти для ефективної участі в культурі демократії та мирного співжиття з іншими у культурних та багатоманітних демократичних суспільствах. Ця Рамка має певні моделі цих компетентностей різних моделей [4].

За останні роки все більше уваги приділяється освіті як центральному елементу роботи Ради Європи, щодо сприяння і захисту прав людини, демократії та правової влади. Незважаючи на те, що дані принципи вже не один десяток років лежать в основі європейських суспільств та політичних

систем, їх потрібно постійно підтримувати і зміцнювати. За часів економічної і політичної кризи стає щораз очевидно, що громадяни повинні мати можливість, а також бажання активно долучатися до захисту цих цінностей і принципів. Набуття та підтримка здатності брати активну участь у демократичних процесах починається у ранньому дитинстві і триває протягом усього життя. Процес набуття компетентностей являється динамічним, адже він ніколи не завершується. Обставини часто можуть змінюватись, адже людям потрібно розвивати набуті раніше компетентності і розвивати нові, пристосовуючись до змін у середовищі, в якому вони живуть. Даний процес триває протягом всього життя, і освітні установи відіграють дуже важливу роль у ньому. Більшість дітей вперше зустрічається з публічною сферою у школах, через що вони мають бути місцем, де починається демократична освіта [4].

Рисунок 1.1 Модель компетентностей “Культури демократії та міжкультурного діалогу”

Цінностями є загальні переконання осіб про задумані цілі, та про які людина прагне протягом усього свого життя. Рамка визначає три компоненти цінностей, які ми опишемо нижче.

Перший компонент цінностей “Повага до людської гідності і прав людини” базується на загальному переконанні, що всі люди рівні, мають однакову гідність і заслуговують на однакову повагу, а отже, наділені однаковими правами та фундаментальними свободами, і поводитися з ними слід відповідно [4].

Такий комплекс цінностей включає:

1. Визначення того, що всі люди мають однакову гідність незалежно від їхньої культурної раси, статусу, здатностей та обставин, у котрих вони перебувають.

2. Визначення універсальності і працездатності прав людини.

3. Права кожної людини потрібно підтримувати, захищати та поважати, бо ми є громадяни нашої країни.

4. Права людини треба захищати, якщо вони не порушують прав інших людей.

5. Значення того, що права людини це є основа для суспільного життя, в рівних умовах для кожної людини, справедливості в усьому світі.

Другий компонент цінностей “Визнання цінності культурного різноманіття” базується на суспільному переконанні, плюралізм думок і практик слід схвалювати, поважати та всіляко заохочувати.

Другий компонент цінностей охоплює:

1. культурне різноманіття та плюралізм думок, світоглядів і практик є надзвичайно корисні для всього людства, сприяють збагаченню всіх громадян .

2. кожна людина вибирає власні погляди, думки і переконання бути «іншою» людиною.

3. люди повинні поважати одне одного, спрямовувати бачення на погляди інших людей на порушення прав та свободи.

4. визнання того, що люди повинні поважати спосіб життя та практики інших, якщо вони не порушують прав і свобод інших.
5. визнання того, що люди повинні дослухатися і долучатися до діалогу з тими, хто є інакшим, ніж вони самі.

Третій компонент цінностей “Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права” базуються на сукупності, переконання суспільства та функціонуванні, яким можна керувати. Він складається :

1. За допомогою демократичних вправ і завдань (важливо усвідомлювати, що демократичні вправи можуть бути не виконані, в разі чого може виникнути потреба їх міняти або вдосконалювати за допомогою демократичних засобів).
2. В даний час є активна потреба громадянства (слід зазначити, що іноді не виконання може бути переконанням).
3. Важливу роль громадянина відіграє політичне рішення
4. Захищати громадянські права, свободи громадян, а також меншин.
5. Вирішення суперечок мирним шляхом, та конфліктного рівноправства.
6. Відчуття соціальної справедливості й соціальної відповідальності за чесне та справедливе ставлення до всіх членів суспільства, що передбачає рівні можливості для кожного, незалежно від національності, етнічної належності, раси, релігії, мови, віку, статі, гендеру, політичних поглядів, місця народження, соціального походження, статків, обмежених можливостей, сексуальної орієнтації тощо.
7. Підтримку верховенства права та рівного, неупередженого ставлення до всіх громадян згідно із законом, що забезпечує справедливість.

Ставлення – це є загальна психологічна ознака, яку людина визнає до когось чи до чогось (наприклад, людини, групи, інституції, питання, події, символу).

Таке ставлення складається з чотирьох комплексів: переконання чи думки, емоції або почуття, оцінки (позитивної чи негативної) та схильності певним чином поводитися щодо цього об'єкта.

Для культури демократії є важливі наступні завдання.

Відвертість до інших культур, світогляду людей та переконань.

Відкритість – це є ставлення до громадян, які мають іншу культуру чи виокремлюються світосприйняттям, переконаннями, цінностями і практиками.

Відкритість до культурної меншин має відрізнятися від зацікавленості до колекції «екзотичного» досвіду заради користі, а також власної втіхи.

Відкритість охоплює:

1. Чуйність до культурної різноманітності, світосприйняття, переконань, цінностей та практик, які відрізняються від власних.

2. Цікавість та інтерес до відкриття світоглядів, іншої культурної належності, ціннісних інтересів та практичних завдань.

3. Якісно стримувати судження і недовірливість до світогляду інших людей, а також їхніх переконань, цінностей, практик, а також готовність ставити під сумнів «природність» власного світогляду.

4. Емоційна налаштованість на взаємодію один з одним, яка сприймаються інакше.

5. Готовність шукати або використовувати можливості долучитися, товаришувати і взаємодіяти на рівних умовах із тими, хто має іншу належну культуру.

Повага – це є ставлення до когось або до чогось (наприклад, до людини, переконання, символу, принципу, практики), коли суб'єкт такого ставлення вважається певною мірою важливим для них, вартісним чи цінним, і це викликає позитивне ставлення до цінування.

Повага передбачає:

1. позитивне ставлення яке має вагу, чи цінність використовується на сприйнятті, до когось або до чогось;

2. позитивне ставлення до інших людей як рівноправство, незалежно від культурної залежності, переконань, думок, практики та способу життя;

3. позитивне ставлення до думок переконань, а також способу життя, практик, яких дотримуються та чи інша людина, якщо вони не підривають та не порушують гідність та свободу прав людини.

Громадянська свідомість – це є ставлення до всіх людей, крім власних друзів чи родини. Вона передбачає відчуття належності до людини чи спільноти, свідомого ставлення до інших людей, що входять до групи, усвідомлення, а також наслідків своїх дій для цих людей, повагу з іншими людьми та відчуття обов’язків які можуть виникати у колективі.

Громадянська свідомість передбачає:

1. Почуття належності до спільноти та ідентифікація себе з нею.
2. Усвідомлення інтересів і потреб інших людей у спільноті, взаємозалежності між цими людьми та наслідків своїх дій для інших.
3. Почуття солідарності з іншими людьми в громаді, зокрема готовність співпрацювати, стурбованість їхніми правами та добробутом, готовність захищати тих, хто може бути позбавлений прав у громаді.
4. Зацікавленість та уважність до справ і клопотів громади.
5. Почуття громадянського обов’язку, готовність активно сприяти громадському життю та брати участь у вирішенні проблемних питань, які хвилюють громаду, працювати для її добра, готовність до діалогу з іншими членами громади незалежно від їхньої культурної належності.
6. Згоду виконувати, наскільки це можливо, обов’язки та бути відповідальним відповідно до ролі або посади людини у громаді.
7. Почуття підзвітності перед іншими людьми в межах громади і визнання того, що кожен відповідає перед іншими за свої рішення та дії. Відповідальність Термін «відповідальність» має багато значень.

Коли ми говоримо про культуру демократії, то два значення мають особливу вагу; це – відповідальність, яку має особа у певній соціальній ролі, й моральна відповідальність. Перше стосується одного з аспектів громадянської свідомості. Тут ми розглянемо друге значення.

Моральна відповідальність – це ставлення до власних дій. Вона виникає, коли людина зобов'язана діяти певним чином і заслуговує на схвалення чи осуд залежно від того, як вона вчинила.

Відповідальність за власні дії передбачає:

1. Вироблення рефлексивного і вдумливого підходу до власних дій та їхніх можливих наслідків.
2. Визначення обов'язків, зобов'язань і того, як людина має поводитися в конкретній ситуації, спираючись на цінності або їхній комплект.
3. Прийняття рішення вживати заходи (в деяких випадках це може означати утриматися від дій), зважаючи на обставини.
4. Вживати заходи (або утримуватися від них) як самостійна особа.
5. Готовність бути відповідальним за характер або наслідки прийнятих рішень та дій.
6. Готовність критично себе оцінити.
7. Готовність діяти сміливо в разі потреби.

Впевненість у собі – це ставлення до самого себе.

Впевненість у собі передбачає:

1. Віру у власну здатність розуміти проблемні питання, робити судження та обирати необхідні методи виконання завдань.
2. Віру у власну здатність організувати та реалізувати діяльність, необхідну для досягнення певних цілей, і долати перешкоди, що можуть виникнути.
3. Впевненість у здатності долати нові виклики.
4. Впевнене включення до демократичних процесів та діяльності, які особа вважає необхідними для досягнення демократичних цілей

(зокрема, кидати виклики тим, хто при владі, і притягати їх до відповідальності, якщо їхні рішення вважаються нечесними або несправедливими).

5. Впевненість щодо вступу у міжкультурний діалог з тими, хто має іншу культурну належність.

Прийняття невизначеності та неоднозначності.

Прийняття невизначеності та неоднозначності – це ставлення до об'єктів, подій і ситуацій, що сприймаються як невизначені та підлягають різним суперечливим або несумісним тлумаченням.

Прийняття невизначеності та неоднозначності передбачає:

1. Визнання та усвідомлення того, що може бути багато поглядів на будь-яку конкретну ситуацію чи проблему, багато тлумачень.
2. Визнання та усвідомлення того, що власна думка може бути не кращою за погляди інших людей.
3. Прийняття складності, суперечностей та відсутності чіткості.
4. Готовність виконувати завдання навіть тоді, коли доступна неповна або обмежена інформація.
5. Готовність приймати невизначеність і долати її конструктивно.

Вміння – це здатність виконувати складну, добре організовану мисленнєву діяльність або поведінку для досягнення певного результату або мети. Загалом визначено вісім комплексів умінь, важливих для культури демократії.

Уміння самотійно вчитися необхідні людині для того, щоб здійснити, організувати та оцінити власне навчання відповідно до своїх потреб, самотійно та саморегульовано, без підказки інших.

Уміння самотійно вчитися охоплює:

1. Визначення власних навчальних потреб. Ці потреби можуть виникати через прогалини в знаннях та розумінні, через відсутність навичок або недостатнє володіння ними, через труднощі, що виникли внаслідок поточних поглядів або цінностей.

2. Визначення, розміщення та доступ до можливих джерел інформації, консультацій або вказівок, необхідних для задоволення цих потреб. Такими джерелами можуть бути особистий досвід, дискусії, взаємодія та обговорення з іншими людьми, зустрічі з людьми, які мають іншу культурну належність та переконання, власні думки та світогляд, а також візуальні, друковані, теле- та цифрові медіа-ресурси.

3. Судження про достовірність різних джерел інформації, порад і вказівок, оцінювання їх з погляду можливих упереджень та перекручень, вибір найоптимальніших джерел з-поміж усіх можливих.

4. Опрацювання та вивчення інформації з використанням найдоцільніших навчальних стратегій і технологій або прийняття та дотримання рекомендацій і порад із найдостовірніших джерел із внесенням коректив до власних знань, розуміння, вмінь, ставлень та цінностей.

5. Роздуми про вже вивчене та про досягнутий прогрес, оцінювання застосованих навчальних стратегій, формулювання висновків щодо подальшого навчання і його нових стратегій, які можуть знадобитися.

Аналітичне та критичне мислення складається з комплексу взаємопов'язаних умінь. Аналітичне та критичне мислення необхідні для систематичного та логічного аналізу різних матеріалів, таких як текст, аргументи, інтерпретації, проблеми, події, досвід.

Вміння слухати та спостерігати містить:

1. Розуміння не тільки того, що було сказано, а й того, як це було сказано, мови тіла співрозмовника.

2. Розуміння можливих суперечностей між вербальними та невербальними повідомленнями.

3. Розуміння тонкощів сказаного і того, що може бути сказано лише частково або про що, можливо, й зовсім не йшлося в розмові.

4. Розуміння зв'язку між тим, що було сказано, і соціальним контекстом, у якому це було сказано.

5. Уважність до поведінки інших людей та зберігання інформації про таку поведінку, зокрема про поведінку людей, які мають іншу культурну належність.

6. Особливу увагу до подібностей та відмінностей у реакціях людей на ту саму ситуацію, зокрема тих, хто має іншу культурну належність.

Емпатія – це є комплекс умінь, необхідних для розуміння інших людей і співвідношення їхніх думок, переконань та почуттів, а також потреб побачити світ очима інших людей. Емпатія передбачає здатність вийти за межі власної психологічної рамки (наприклад, відсторонитися від власного бачення) та уявити, усвідомити і зрозуміти психологічну схему та бачення іншої людини. Це вміння є основою для уявлення про культурну належність, світогляд, переконання, інтереси, емоції, бажання та потреби інших людей.

Є кілька видів емпатії:

1. Когнітивна перспективна – здатність сприймати і розуміти думки та переконання інших людей.

2. Афективна перспективна – здатність сприймати і розуміти емоції, почуття та потреби інших людей.

3. Співчувати іншим людям, проявляти турботу, яка спирається на виявленні стурбованості, на розумінні когнітивного чи ефективного стану обставин.

Гнучкість і адаптивність необхідні для того, щоб пристосовувати думки, почуття а також поведінку до певної ситуації, аби людина змогла чітко та впевнено відповідати на почуте завдання, а також чітко виконувати всі вимоги та можливості.

Включають в себе гнучкість і адаптивність:

1. Застосування свого власного способу мислення до змінених обставин чи тимчасового переходу до власної, пізнавальної перспективи і відповідна на запитання культури.

2. Виокремлення власної думки у світлі нових доказів або раціонального впливу.

3. Контроль за власними емоціями та почуттями і їх регулювання, щоб сприяти більш ефективному та відповідному спілкуванню співтовариства з іншими людьми.
4. Подолання почуттів тривоги, стурбованості, невпевненості під час зустрічі та взаємодії з людьми, що мають іншу культуру.
5. Регулювання та зменшення негативних почуттів до людей інших груп, з якими група, до якої належить людина та чи інша, до цього часу перебувала в тому чи іншому конфлікті.
6. Ввічливе відношення своєї поведінки, відповідно до соціально прийнятних культурних норм та етикету відношення один до одного.
7. Адаптація до різних стилів спілкування і поведінки, а також перехід на відповідні стилі, щоб уникнути порушення культурних норм інших людей та спілкування з ними за допомогою зрозумілих їм способів.

Навички спілкування, комунікації потрібні для продуктивного та підходящого спілкування у соціумі. До того ж, такі навички завбачають:

1. Вміння ясно формулювати свої висловлювання в усіляких умовах; виражати свою точку зору, погляди, уточнювати та роз'яснити задуми, вимоги та інтереси. Відстоювати поступки, стимулювати, полемізувати, обговорювати, запевняти і вести переговори.
2. Вміння збігатися з вимогами комунікації, які з'являються в міжкультурних обставинах, використовуючи не одну, а декілька мов чи однаковою мовою.
3. Вміння висловлювати думки переконливо, без нападу навіть у незручний час, який виникає в результаті нерівномірного поділу сил та повноважень, таким чином висловлюючи незгоду із іншими в спосіб, за якого буде відчутна повага до гідності особи.
4. Вміння знаходити рідні форми щоб висловити свої думки та деякі умовності спілкування (усні і неусні) при спілкуванні у інших соціальних групах і з членами інших культур.

5. Вміння налаштувати і змінити власну комунікативну поведінку, іншими словами використати комунікаційні прийоми (усні і неусні), які будуть зрозумілими для співрозмовника згідно культурних обставин.
6. Вміння правильно і обережно запитувати, в ситуації, коли одна людина не розуміє зміст сказаного іншою чи спостерігається порушення відповідності між вербальним і невербальним повідомленнями.
7. Вміння подолати непорозуміння при спілкуванні, наприклад попросити про повторення або перефразувати незрозумілу фразу.
8. Вміння працювати неначе мовний арбітр при міжкультурному обміні, перекладати, розказувати, іншими словами розказати людям про іншу культурну належність.

Вміння співпраці потрібне для блискучої участі в загальній діяльності, загального здійснення завдань і організації заходів. Ця сукупність об'єднує наступні вміння:

1. Виразити свої думки перед групою осіб і стимулювати членів виразити їхні міркування.
2. Створити згоду і прийти до компромісу в групі.
3. Втілювати гарно продумані заходи у групах.
4. Розкривати і переслідувати цілі у групі.
5. Йти до цілей в групі і підлаштувати свою поведінку для їх досягнення.
6. Допомогти іншим членам групи в розвитку талантів і переваг для покращення їх розвитку в тих чи інших галузях.
7. Стимулювати та приохочувати учасників для співпраці і допомоги один одному, щоб досягти спільних цілей.
8. За необхідності підтримувати та допомагати іншим у роботі.
9. Ділитись своїми знаннями, навичками, практиками і досвідом з іншими.
10. Визнавати наявність конфліктів, які виникли в групі, особливо виявляти емоційні ознаки визрівання конфлікту в самому собі і у інших, а також відповідно реагувати на конфліктні ситуації, застосовуючи мирні засоби та діалог.

Вирішувати конфлікти – це уміти знаходити конфлікти та керувати ними і долати їх мирним шляхом.

Комплекс містить наступні вміння:

1. Необхідно мінімізувати негатив та агресію, створити таке середовище, у якому особи можуть промовляти свої думки або хвилювання, та не боятися за це покарання.
2. Стимулювати та підсилювати сприйняття порозуміння і довіру між конфліктуючими сторонами.
3. Сприймати розрізнення у силі і статусі конфліктуючих, при цьому вживаючи заходів аби зменшити вплив на комунікацію між сторонами.
4. Контролювати і керувати емоціями; виказувати свої емоції і мотиваційні стани, і емоції інших, протидіяти стресам, тривозі і відчуття тривоги як власних, так і інших.
5. Зрозуміти позиції конфліктуючих сторін, та прислухатись до них.
6. Робити висновки беручи до уваги різність поглядів конфліктуючих сторін.
7. Протистояти не правильному сприйманню конфліктуючими сторонами.
8. Дати можливість конфліктуючим сторонам обміркувати ситуацію із положення іншої сторони.
9. Провести аналіз, знайти причини та інші аспекти конфлікту.
10. Опрацювати разом спільні принципи, завдяки яким можна дійти згод між конфліктуючими сторонами, а також знайти шляхи примирення.
11. Конфліктуючим сторонам допомогти підібрати найкращий варіант вирішення проблеми.

Знання – певний обсяг інформації, яким володіє людина, у той час як розуміння – це є осмислення смислів. Вираз «критичне розуміння» у даному сенсі вживається для того, щоб акцентувати увагу на необхідності усвідомити та оцінити значення у контексті демократичних процесів та міжкультурного діалогу, для того, щоб стимулювати роздуми та критичне оцінювання того, що було зрозумілим і розтлумаченим (на противагу автоматичному, звичному, нерелективному тлумаченню). Існує три групи

форм знання і критичного розуміння, які потрібні для культури демократії. Знання та критичне розуміння власного «Я» - життєво потрібні, вони можуть ефективно і на належному рівні приймати участь у культурі демократії.

Це включає в себе:

1. Вміння та критичне розуміння своєї власної культурної належності.
2. Вміння та критичне розуміння свого бачення світу, його когнітивних, емоційних, мотиваційних аспектів та упереджень.
3. Вміння та критичне розуміння гіпотез та допущень, які базуються на баченні світу.
4. Міркування, як світогляд, гіпотеза і розуміння особи залежать від культурної належності та особистого досвіду і в свою чергу, впливають на сприйняття, враження, реакції інших людей.
5. Осмислення своїх емоцій, почуттів і мотивації, особливо в контексті розмови та співпраці з іншими людьми.
6. Вміння і розуміння кордонів своєї компетентності.

Вміння і критичне розуміння мови і своєрідне спілкування може мати багато аспектів, містить в собі:

1. Знання соціально прийнятних вербальних та невербальних принципів, які існують у мові, якою послуговується людина.
2. Сприймання того, що особи іншої культурної належності використовують інші вербальні або невербальні принципи. Такі принципи мають особливе значення для їхнього відчуття світу навіть тоді, коли вони мають спільну з нами мову.
3. Поняття того, що особи іншої культурної належності сприймають зміст в процесі комунікації інакше.
4. Сприймання того, що є безліч варіантів спілкування різними мовами, і також багато особливостей використовувати одну й ту саму мову.
5. Сприймання того, що використання мови – це є культурна практика, а мова є інформаційним носієм, значень, ідентичностей, поширених у культурі, для якої вона характерна.

Вміння та критичне сприйняття політики та права:

1. Вміння і сприймання політичних та правових понять, особливо демократії, свободи, справедливості, рівності, громадянства, прав та обов'язків, необхідності законів та верховенства права.
2. Вміння та розуміння демократичних процесів, способів функціонування демократичних інституцій, особливо ролі політичних партій, виборчих процесів та голосування.
3. Вміння та сприйняття різних способів участі громадян в публічних обговореннях і прийнятті рішень, можливість впливу на політику, суспільство, а також усвідомлення ролі громадянського суспільства і неурядових організацій.
4. Сприймання владних відносин, політичних розбіжностей і конфлікту думок у демократичних суспільствах, можливостей їх мирного вирішення.
5. Вміння і сприйняття актуальних питань, соціальних, політичних проблем, а також політичних поглядів інших.
6. Вміння та сприйняття сучасних загроз демократії.

Вміння та критичне сприйняття прав людини:

1. Вміння і сприйняття того, що права людини базуються на гідності, що притаманна кожній людині.
2. Вміння і розуміння того, що права людини мають універсальний характер, що вони є невід'ємними та неподільними, що в кожній людині є не тільки права, а й обов'язок поважати права інших людей незалежно від їхнього національного походження, етнічної належності, раси, релігії, мови, віку, статі, сексуальної орієнтації, політичних поглядів, соціального походження, статків, обмеженості можливостей та інше.
3. Вміння та сприйняття обов'язків країн і урядів щодо питання дотримання людських прав.

Вміння і критичне сприйняття культури і культур:

1. Вміння і сприймання культурної належності людей формує їх світогляд, сприйняття, упередження, переконання, поведінку, цінності, і взаємодію з іншими.
2. Вміння і сприймання того, що всі культурні групи знаходяться в постійному розвитку і змінюються, вони не сталі і однорідні, не мають фіксованих ознак та включають осіб, які кидають виклик традиційним культурним смислам, які перебувають в постійному розвитку та змінюються.
3. Вміння і сприйняття як владні структури, дискримінаційні практики і інституційні бар'єри всередині культурних груп і між ними обмежують можливості осіб, як приклад беремо безхатків.
4. Вміння і сприйняття особливих переконань, цінностей, норм, практик, дискурсів і продуктів, які використовують люди, які мають особливі культурні зв'язки, особливо йдеться про тих, з ким спілкується особа, яка належать до іншої культурної групи.

Вміння і критичне сприймання релігії:

1. Вміння і сприймання основних аспектів історії деяких релігійних традицій, основних текстів і ключових доктрин, і зокрема спільних рис і розбіжностей, які існують між різними релігійними напрямками.
2. Вміння та сприймання релігійних символів, обрядів і релігійного використання мови.
3. Вміння і сприймання основних рис вірувань, цінностей, практики і досвіду людей, що сповідують ту або іншу релігію.
4. Розуміння того, що суб'єктивний досвід і особисте сприймання релігії різняться із загально прийнятим визначення відповідних релігій.
5. Вміння і сприймання внутрішньої різноманітності вірувань та практик, що існують у межах окремих релігій.

Вміння і критичне розуміння історії:

1. Вміння і сприймання мінливості історії і інтерпретації минулого, що змінюється з часом і в різних культурних контекстах.

2. Вміння і сприймання окремих фактів, в основі яких лежать погляди на історичні сили і факти, які змінили сучасний світ.
3. Сприймання процесу історичного дослідження, особливо того, як відбирають і тлумачать факти та як вони стають основою історичного викладення фактів, пояснень та аргументації.

Вміння і критичне розуміння ЗМІ:

1. Вміння і сприймання процесів, завдяки яким, засоби масової інформації виділяють, інтерпретують і редагують інформацію перед тим, як подати громадськості.
2. Вміння і сприймання засобів масової інформації як товару, який має виробників і споживачів, а також можливих мотивів, намірів і цілей, які мають творці контенту, зображень, повідомлень і реклами.
3. Вміння і сприймання цифрових засобів масової інформації розуміння того, як створюється цифровий медіаконтент (зображення, повідомлення), а також можливих мотивів, намірів та цілей його творців.
4. Вміння і розуміння наслідків, які засоби масової інформації можуть впливати на судження та поведінку людей.
5. Вміння та сприймання того, як створюються політичні повідомлення, пропаганда і мова ненависті засобами масової інформації і цифрових медіа зокрема; як можна виявити такі комунікації; яким чином захиститися і вберегтися від їх негативних наслідків.

Вміння та критичне розуміння економіки, довкілля і сталого розвитку:

1. Вміння і сприйняття економіки, економічних і фінансових процесів, що впливають на життя суспільства, особливо у зв'язку між працевлаштуванням, заробітком, прибутком, податками і державними видатками.
2. Вміння і розуміння взаємозв'язку між прибутком та видатками, характером та наслідками боргу, реальної вартості позик і ризику отримання позик, які не відповідають реальним прибуткам.

3. Вміння та сприймання економічної взаємозалежності глобальної спільноти і впливу особистого вибору та споживчих стандартів на життя у різних частинах світу.
4. Вміння і сприймання довкілля, факторів, що впливають на нього, ризиків, що можуть негативно позначитися на ньому, сучасних екологічних проблем і необхідності відповідального споживання, захисту довкілля і його сталого розвитку.
5. Вміння та сприймання зв'язків між економічними, соціальними, політичними, екологічними процесами з точки зору глобальної практики.
6. Вміння і сприймання етичних проблем, які пов'язані з глобалізацією.

Напрями, що використовуються у Моделі Рамки культури демократії, міжкультурного діалогу в освітньому процесі:

1. Державні стандарти та Освітні програми;
2. Навчальні програми;
3. Календарно-тематичні плани з предмету;
4. Навчальні матеріали вчителя;
5. Проектна діяльність учнів.

При цьому Рамка культури демократії може застосовуватись як повно так і частково. Навчальні програми з окремих предметів можуть ґрунтуватися на певних компетентностях кластера, а весь кластер може бути пов'язаний із загальною місією навчального закладу. Необов'язково визначати фіксовані набори кластерів, але пояснення загальних принципів на прикладах – можливо, це дає змогу вчителям брати на себе відповідальність за адаптацію кластерів до свого середовища і потреб учнів.

В Україні Модель КДК Ради Європи застосовано для розробки державного стандарту початкової загальної освіти і типових освітніх програм, а саме включено для визначення очікуваних результатів навчання до громадянської та історичної галузі освіти [4].

Основні положення Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини

Розглянемо наступний міжнародний документ, який рекомендує впроваджувати в закладах освіти формування демократичних цінностей. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (ХОДГ/ОПЛ) — міжнародний правовий документ, який був прийнятий 11 травня 2010 року 120-им засіданням Комітету Міністрів Ради Європи та складається з таких рекомендацій та пояснювального меморандуму.

Цей документ містять заклики до держав — членів Європейського Союзу стосовно включення прав людини, демократії та верховенства права в якості навчальних предметів включивши їх до навчальних програм всіх освітніх установ формальної, неформальної та інформальної освіти.

Положення Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини включають такі розділи: “Загальні положення”, “Завдання і принципи”, “Політика”, “Оцінка і співпраця” [5].

У першому розділі говориться про призначення документа, а саме “виховання демократичного громадянства та освіти в галузі прав людини”. Тут також сформульовані цілі Статуту, зокрема:

А) «Освіта для демократичного громадянства» означає навчання, підготовку, підвищення обізнаності, інформацію, практичну діяльність, для здійснення та захисту своїх демократичних прав, виконання обов’язків в суспільстві, можливості цінувати різноманітність і відігравати активну роль в демократичному житті ставлячи за мету заохочення та захист демократії і верховенства права [5].

Б) «Освіта в галузі прав людини» передбачає можливість кожного учня “зробити свій внесок у будівництво та захист універсальної культури прав людини в суспільстві з метою заохочення і захисту прав людини та основних свобод” [5].

Освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини взаємопов'язані в той час доповнюють одна одну. Вони відрізняються за тематикою та обсягом, але мають спільні завдання і практичне застосування. Освіта для демократичного громадянства зосереджується в основному на демократичному праві, обов'язках та активній участі щодо цивільних, політичних, соціальних, економічних, правових і культурних сфер життя суспільства, в той час як освіта з прав людини пов'язана з більш широким спектром прав людини та основних свобод в кожному аспекті життя людей.

Вирішення завдань передбачено у формальній, неформальній та додатковій освіті.

У розділі II “Завдання і принципи” сформульовані орієнтири для держав — учасників стосовно політики, законодавства і практики.

Кожна людина у своїй країні повинна мати можливість здобути освіту для демократичного громадянства та освіту в галузі прав людини. Таке навчання повинно бути безперервним та мати підтримку “ політиків, фахівців в галузі освіти, учнів, батьків, освітніх установ, органи управління освітою, державних службовців, неурядових організацій, молодіжних організацій, засобів масової інформації та широкої громадськості ” [5].

Практика та заходи щодо викладання та навчання повинні відповідати та сприяти цінностям і принципам демократії та прав людини; зокрема, управління навчальними закладами, в тому числі і школами, повинно відображати та пропагандувати цінності прав людини, сприяти розширенню прав та активній участі учнів, педагогічних кадрів, зацікавлених в цьому сторін, в тому числі і батьків. Важливим елементом всього процесу освіти в галузі демократичного громадянства та освіти в галузі права людини є сприяння соціальній згуртованості та міжкультурному діалогу і визнання цінності різноманіття і рівності, в тому числі гендерної рівності; з цією метою важливо розвивати знання, особисті і суспільні навички і розуміння, які сприяють зменшенню конфлікту, підвищенню знань та розумінню відмінностей між релігійними і етнічними групами, зміцнюють взаємну

повагу людської гідності та спільних цінностей, сприяють діалогу і пропагандують ненасильницькі методи в вирішенні проблем і суперечок.

Однією з основних цілей всієї освіти демократичного громадянства і освіти з прав людини є надання учням готовності вжити заходів у суспільстві в інтересах захисту і розвитку прав людини, демократії та верховенства права.

У розділі III “Політика” звертається увага на те, що освіта для демократичного громадянства та прав людини повинна бути включена до навчальних програм формальної освіти на дошкільному, початковому та середньому рівнях школи, в свою чергу держави-члени повинні сприяти демократичному управлінню в всіх навчальних закладах як бажаного та корисного методу управління, як практичного засобу з навчання та розуміння демократії і поваги до прав людини. Вони повинні заохочувати та сприяти за допомогою відповідних засобів активній участі учнів, працівників освіти і зацікавлених сторін, в тому числі батьків, в управлінні освітніми процесами.

В усіх сферах освіти держави-члени повинні сприяти впровадженню освітніх підходів та методів навчання, які покликані вчити жити разом в демократичному і мультикультурному суспільстві, спрямовані на те, щоб учні набували знань та навичок сприяння соціальній згуртованості, цінували відмінності та рівність, зокрема, між різними релігійними та етнічними групами, щоб вміли врегульовувати суперечки і конфліктні ситуації мирним шляхом, проявляючи повагу до прав один одного, а також для боротьби з усіма проявами дискримінації та насильства, особливо таких як залякування та переслідування.

У розділі IV «Оцінка і співпраця» акцент зроблено на тому, що держави-члени мають можливість співпрацювати один з одним і через Раду Європи у процесі досягнення цілей та принципів цієї Хартії, ділитись набутим досвідом з іншими міжнародними організаціями. Виокремлено такі напрями міжнародної співпраці:

А) вивчення тем, які викликають спільний інтерес, і досягнення визначених пріоритетів з різних питань;

Б) розширення багатосторонніх та транскордонних заходів, у тому числі існуючої мережі координаторів з освіти, в галузі демократичного громадянства та освіти з прав людини;

В) обміну та розвитку, класифікації і забезпечення поширення передової практики;

Г) інформування всіх зацікавлених сторін, в тому числі громадськість, про цілі та імплементацію Хартії;

Д) підтримки європейських мереж неурядових організацій, молодіжних організацій і фахівців в галузі освіти та співробітництва між ними.

На основі аналізу компетентностей культури демократії ми обрали п'ять головних компетентностей які будемо формувати у молодших школярів на ранкових зустрічах:

Таблиця 1.1 – Головні компетентності для ранкових зустрічей

Повага до людської гідності та прав людини		
1.	Стверджує, що права людини завжди слід поважати та захищати	Базовий
2.	Стверджує, що суспільство має поважати і захищати специфічні права учнів	Базовий
3.	Відстоює думки , що ніхто не має зазнавати тортур чи підлягати нелюдському та принизливому ставленню і покаранню	Високий
4.	Пропонує , що всі державні установи повинні , захищати, поважати права людини та удосконалювати їх реалізації	Високий
5.	Відстоює думку про те, що всі закони мають відповідати нормам та стандартам у цій галузі прав людини	Високий
Визнання цінності культурного різноманіття		

6.	Дотримання поглядів, що ми повинні бути толерантними до різних переконань, яких дотримуються інші люди в суспільстві	Високий
7.	Дотримуватися поглядів, що кожен має докладати зусилля заради досягнення взаєморозуміння та групою людей, змістовного діалогу, які різняться між собою	Високий
8.	Стверджує для того щоб, розпізнати наші різні ідентичності та культурну належність, слід вести міжкультурний діалог	Високий
Визнання демократії, справедливості і рівності та верховенства права		
9.	Підтримує думку про те, що особи, яким довірена законодавча влада, мають підлягати дії закону та конституційного нагляду	Високий
10.	Висловлює думку про те, що інформація про державну політику та її впровадження має бути доступною для громадськості	Високий
11.	Стверджує, що мають існувати ефективні засоби правового захисту проти дій органів державної влади, які порушують громадянські права	Високий
Ставлення		
12.	Громадянська свідомість: Виявляє готовність взаємодіяти та працювати з іншими людьми.	Базовий
13.	Співпрацює з іншими людьми заради спільних інтересів	Базовий
14.	Відчуває обов'язок не залишатися осторонь, коли порушують права та гідність інших	Середній
15.	Дискутує про те, що можна зробити, аби змінити громаду на краще	Середній
Уміння:		

16.	Виявляє здатність ідентифікувати ресурси для навчання (наприклад, людей, книги, Інтернет тощо)	Базовий
17.	Може опанувати нові теми за мінімального стороннього супроводу	Середній
18.	Може оцінити якість виконання власної роботи	Середній
19.	Виявляє здатність моніторити, визначати пріоритети та закінчувати завдання без безпосереднього контролю	Високий

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ I

Проаналізувавши перший розділ ми можемо зробити висновок , що:

- ❖ Ключова реформа Міністерства освіти та науки України являється Нова Українська Школа.
- ❖ Головна мета НУШ – це створення умов для навчання дітей, такими в яких буде проходити процес навчання і буде давати не вищення знання, а тако ж вміння використовувати їх в повсякденному житті.
- ❖ Ранкова зустріч – це заплановані, структурні збори, які відіграють особливу роль у буденному житті та розкладі класу. Ранкові зустрічі тривають 20-25 хвилин і відбуваються перед початком навчання. Для сприятливої атмосфери на весь день перебування учнів у школі, створені ранкові зустрічі.
- ❖ Для культури демократії Рамка компетентностей (далі – Рамка) призначена для застосування на різних рівнях освіти, а саме: у дошкільному навчанні, початковій, середній, старшій та у вищій школах, зокрема у професійній освіті. Рамка пропонує системний підхід щодо розробки процесу формування і оцінювання компетентностей для культури демократії, також їхнього впровадження в освітні системи у послідовний, прозорий для всіх

зацікавлених сторін спосіб. Базою рамки є, засвоєння учнями і студентами для ефективної участі в культурі демократії та мирного співжиття з іншими у культурно різноманітних демократичних суспільствах. Рамка включає в себе ідентифікацію всіх компетентностей різних моделей.

РОЗДІЛ 2. Методика формування демократичних цінностей молодших школярів у процесі проведення ранкових зустрічей

2.1 Діагностика стану вирішення проблеми формування компетентностей культури демократії у процесі проведення ранкових зустрічей

При формуванні елементів культури демократії головну роль відіграє педагог, який володіє в досконалість сам знаннями і навичками по формуванню елементів культури демократії школярів. З цією метою було проведено анкетування вчителів, що здійснюють освітній процес в класах НУШ.

Нами проведено констатувальний експеримент, (жовтень 2021 року) у якому взяли участь 12 вчителів початкового навчання малокомплектних сільських шкіл Чернігівського району.

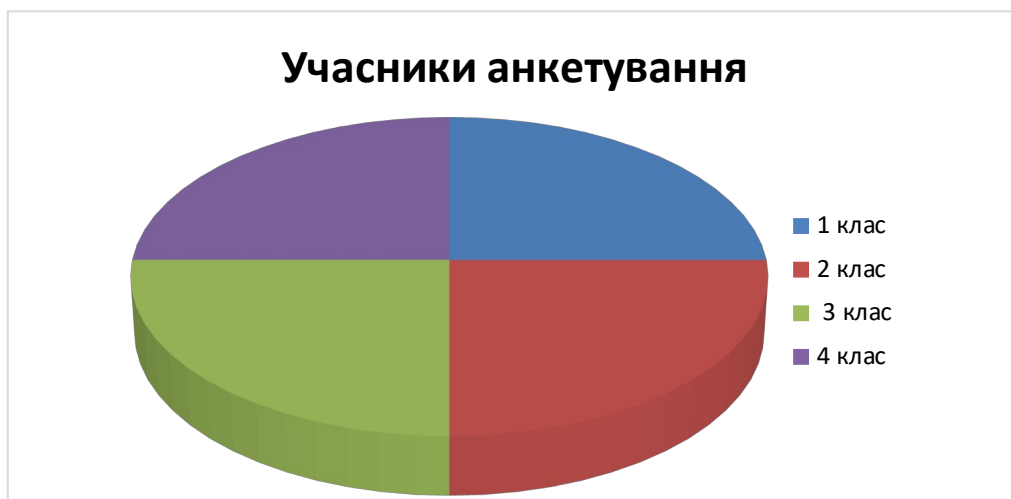
Опитування проводилося шляхом надання анкет. Анкетування вибіркоче, заочне, індивідуальне, роздаточне, анонімне.

Мета анкетування: виявити ефективність впровадження реформи НУШ в частині проведення ранкових зустрічей та формування елементів культури демократії зокрема, ступінь підготовки вчителів до вироблення таких компетентностей.

Для цього було розроблено анкету, що складається з 14 питань (Див. Додаток 1)

Результати обробки анкетування:

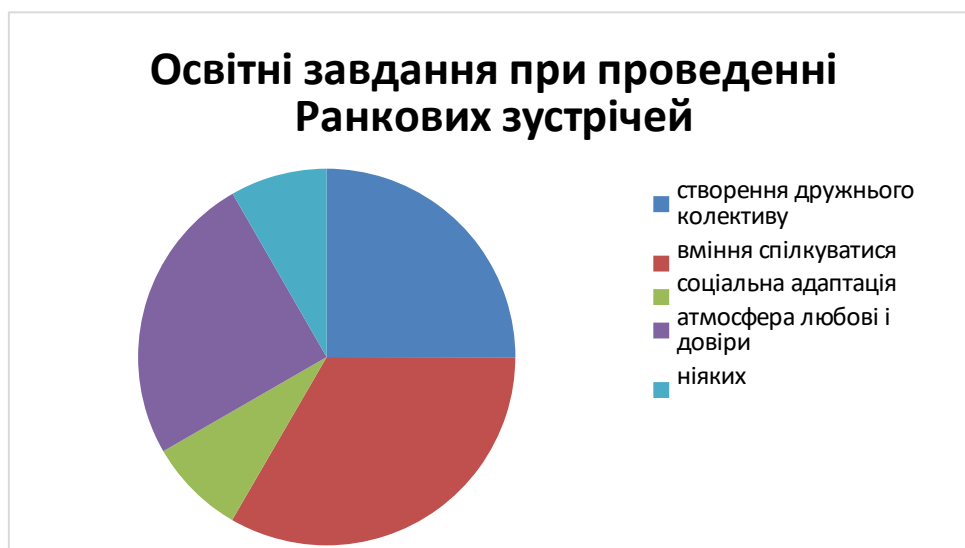
Діаграма №1 показує скільки педагогів працює в тому, чи іншому класі НУШ

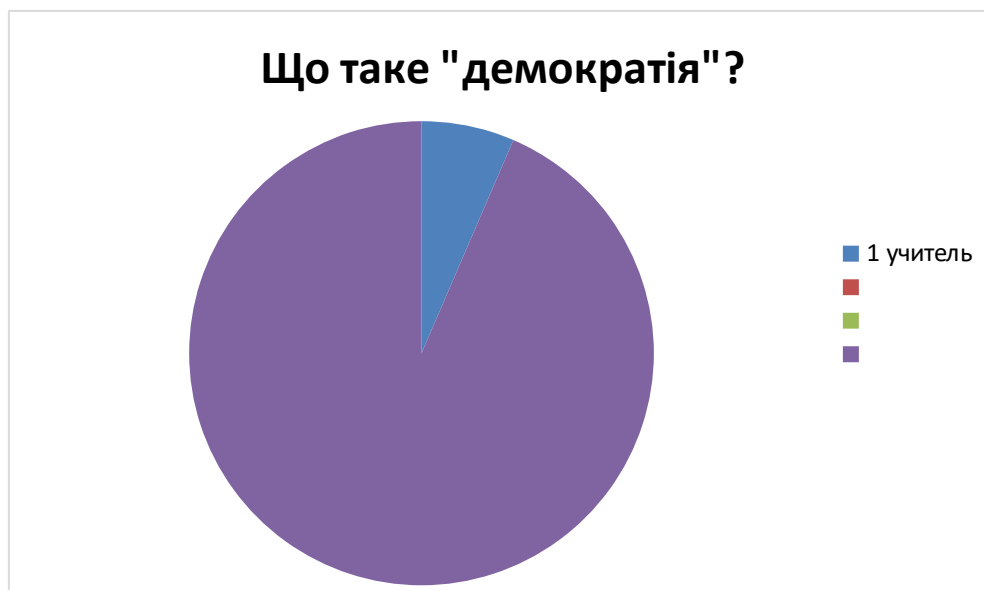
2. Діаграма № 2 показує досвід педагогів по проведенню Ранкових зустрічей в класах НУШ

1. Найбільш поширеними відповідями були:

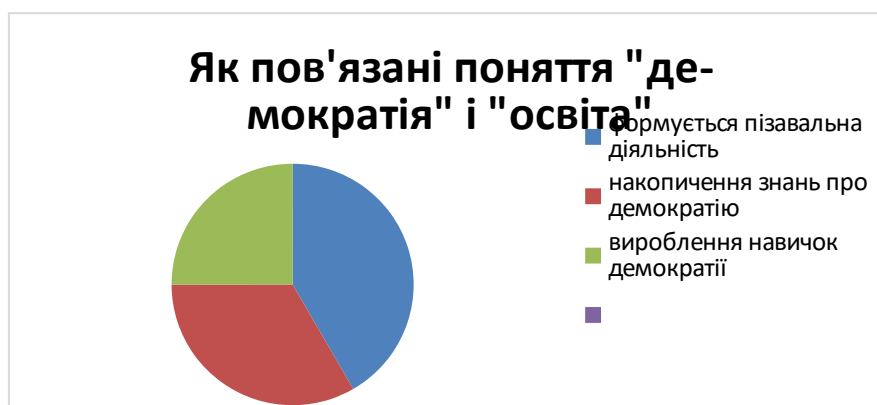

2. Правильна відповідь:

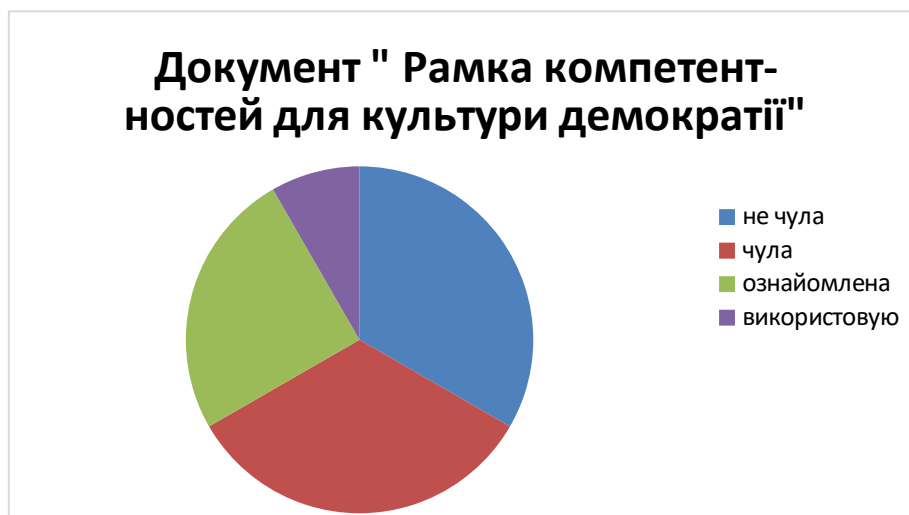

Відповіді: 1 «вільно брати участь в управлінні державою» 2. «це обрані народом представники влади» 3. «Вільно володіти державою».

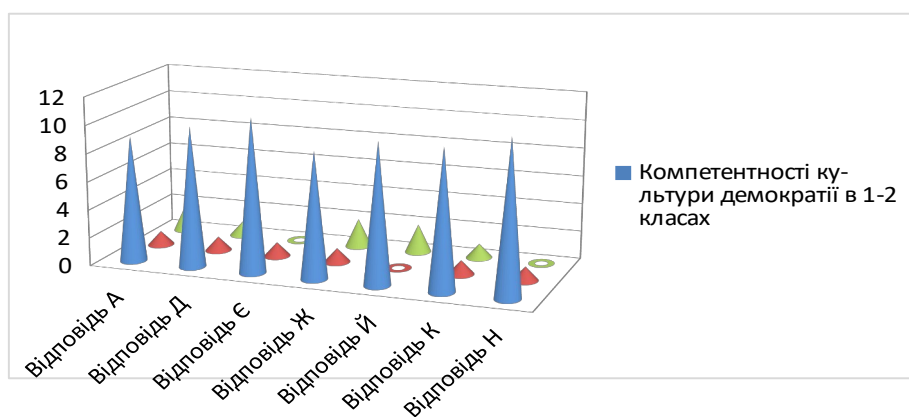
3. Як пов'язані поняття «демократія» і «освіта» показує діаграма:

4. Діаграма № 6 демонструє знання вчителів про Рамку компетентностей для культури демократії:

5. Переконання вчителів про поняття культури демократії, що доступні для учнів 1-2 класів простежуються на діаграмі:

А - Повага до людської гідності та прав людини ;

Д - Повага до людей;

Є - Впевненість у собі;

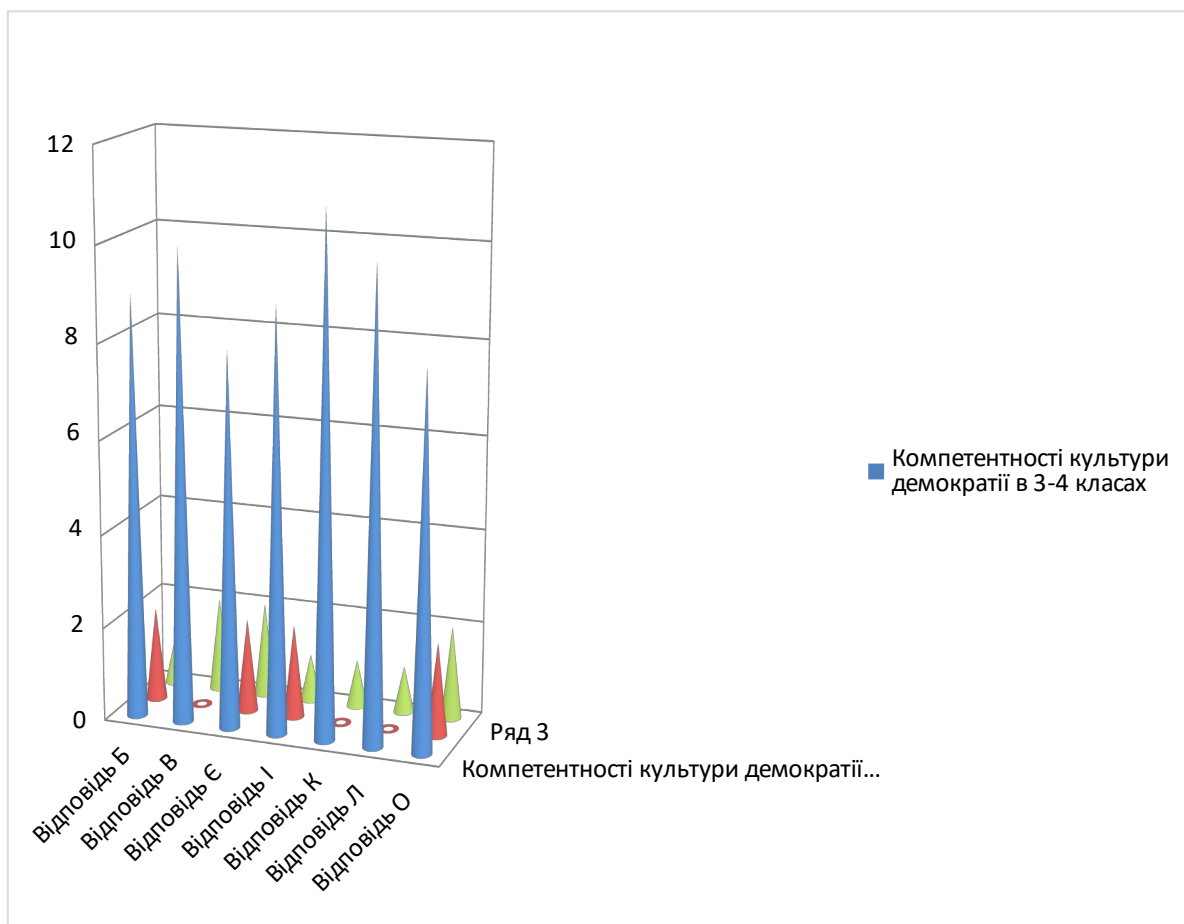
Ж - Уміння самостійно вчитися;

Й - Уміння співпрацювати;

К - Уміння вирішувати конфлікти;

Н - Знання та критичне розуміння мови та особливостей спілкування;

6. Переконання вчителів про поняття культури демократії, що доступні для учнів 3 – 4 класів простежуються на діаграмі:

Б - Визнання цінності культурного різноманіття;

В - Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права;

Є - Відповідальність;

І - Емпатія;

К - Уміння вирішувати конфлікти;

Л - Знання самого себе та критична самооцінка;

О - Гнучкість та вміння адаптуватись;

9. Принцип навчання «через демократію»?- заняття по залученню учнів до роботи в учнівському самоврядуванні класу, школи.

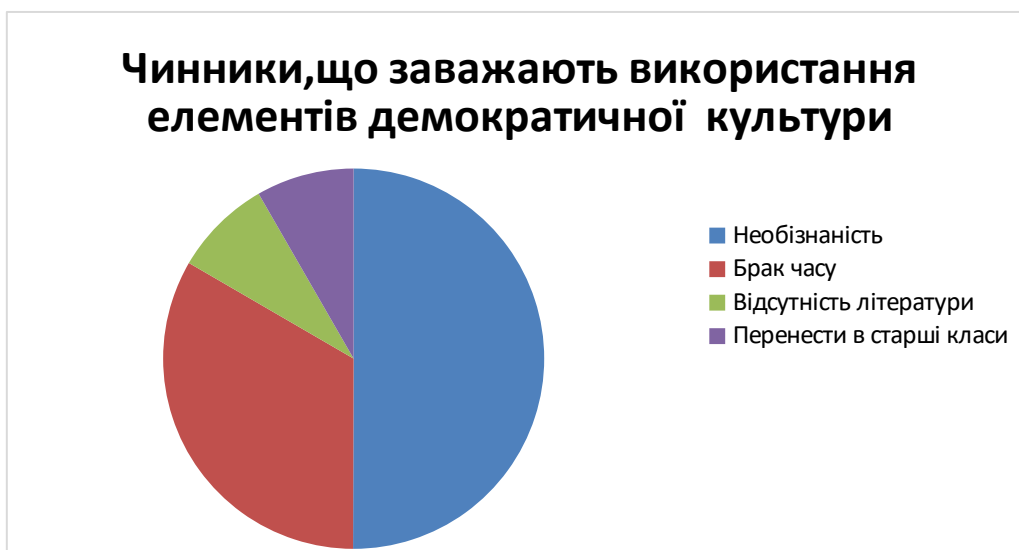
10. Принцип «навчання про демократію»?- заняття із ознайомленням прав і свобод дитини, людини.

11. Принцип «навчання для демократії»? – заняття на яких учні вчать бути відповідальними за обіцяне, скоєне.

12. Діаграма демонструє частоту ранкових зустрічей по розвитку демократичних компетенцій:

13. Причини невикористання елементів культури демократії:

14. На запитання про доцільність розробки системи вправ та методичних рекомендацій щодо формування елементів демократичної культури при проведенні ранкових зустрічей: ТАК – відповіли 100% респондентів.

Отже: всі 12 респондентів мають різний стаж роботи в класах НУШ. Мають правильне уявлення про методику проведення ранкових зустрічей. Щодо формування елементів культури демократії під час проведення ранкових зустрічей, то вчителі показали, що цей напрямок роботи потребує вдосконалення, бо:

- Вчителі слабо володіють поняттями «демократія» «держава» «форми правління» і т.і.
- Не розуміють, як реалізувати принципи «навчання через демократію», «навчання про демократію», «навчання для демократії»
- Більшість вчителів не мають уявлення про Рамку компетентностей для культури демократії, розроблену Радою Європи.
- Самі компетентності часто вживають, але не знають, що вони складають Рамку.
- Недостатньо розробок з матеріалами формування елементів культури демократії під час проведення ранкових зустрічей.
- Більшість вчителів не обізнані з виробленням компетентностей елементів культури демократії під час проведення ранкових зустрічей.

2.2. Методична система організації й проведення ранкових зустрічей для формування демократичних цінностей

Для формування демократичних цінностей молодших школярів нами було організовано та проведено 7 ранкових зустрічей.

При цьому для формування певних компетентностей культури демократії, була розроблена система вправ (див. Табл. 2.1). Заняття проведені на базі Комунального закладу Мньовська ЗОШ I-III ступенів Михайло – Коцюбинської селищної ради. Усього в експерименті брали участь 14 учнів 1-4 класів.

Спостерігаючи за поведінкою дітей з урахуванням критеріїв дослідження робились висновки про розвиток тієї чи іншої компетентності.

Табл. 2.1.

Вправа	Компетентність	Рівень
1. Привітання	Визнання цінності культурного	Базовий

	різноманіття	
2. Права, обов'язки та правила у класі	Повага до людської гідності та прав людини.	Базовий
3.Філософія життя	Визнання цінності культурного різноманіття	Високий
4.Плакат з прав людини	Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права	Високий
5.Бажання та потреби	Уміння самостійно вчитися	Базовий
6.Усі різні, усі рівні	Ставлення. Громадянська свідомість	Базовий

Ранкові зустрічі створюють атмосферу для сумлінного навчання, клімат довіри, який ґрунтується на демократичних принципах.

За К.Бейном, мотиваційний аспект ранкових зустрічей можна реалізувати завдяки зверненню до трьох основних потреб шкільних і громадських зібрань:

- потреби мати відчуття особистої цінності;
- потреби відчувати себе частиною колективу;
- потреби в отриманні задоволення від життя.

Ранкова зустріч поєднує в собі соціальне, емоційне та інтелектуальне навчання кожного члена шкільного колективу.

Ранкові зустрічі розвивають почуття колективізму вчать приділяти увагу іншим, прислухатися до думки інших, співпрацювати в колективі брати участь в діях, які є основою академічних та соціальних взаємин у межах класу протягом робочого дня, навчального року.

Вправа 1: Привітання

Мета: Продемонструвати, як навчати дітей правильно вітатися один з одним під час ранкових зустрічей. Формування компетентності – **Повага до людської гідності та прав людини.**

Виконання вправи:

1. Формування кола

- Запросіть всіх учасників у коло. Скажіть їм: «Сьогодні наша ранкова зустріч розпочнеться з того, що всі сядуть у коло». Впевніться, що кожен учасник має бейджик зі своїм іменем.
- У міру того, як учасники будуть формувати коло, коментуйте процес. Наприклад: «Я бачу, що ви допомагаєте один одному знайти своє місце», «Як дружно ви працюєте» або «Я бачу, що ви турбуєтеся про безпеку та зручність кожного і надаєте всім достатньо місця для зручного сидіння».
- Після того, як учасники створили коло, скажіть, що ранкові зустрічі в їхніх класах мають починатися саме таким чином. Звичайно, коло може бути сформоване і за іншим принципом.

2. Привітання

Перед тим, як привітатися, необхідно продемонструвати, як це треба робити. Таку демонстрацію поведінки слід проводити щоразу, як діти

знайомляться з чимось новим. Приєднайтеся до кола і поверніться обличчям до людини, яка сидить праворуч від вас. Попередьте сусіда, що зараз ви скажете: «Доброго ранку, ... (ім'я)», на що він має відповісти аналогічно. У відповідь йому скажіть: «Я дуже рада бачити тебе сьогодні». Після демонстрації скажіть учаснику повернутися до свого сусіда праворуч й виконати те ж саме і так далі. Таким чином привітання пройдуть по всьому колу. Нагадайте учасникам, що коли до них звертаються, необхідно дивитися співбесіднику в очі.

- Привітання жестами. Запропонуйте учасникам привітатися один з одним мовою жестів.

Привітання за традиціями різних народів (можна час від часу демонструвати кілька нових способів привітань).

Легкий уклін зі схрещеними на грудях руками (Китай);

Рукоштовання і поцілунок в обидві щоки - по черзі торкатись один одного щоками та запитувати "Comment ca va" (як справи) (Франція);

Легкий уклін, долоні складені перед чолом (Індія);

Легкий уклін, руки і долоні витягнуті з боків (Японія);

Поцілунок в кожен щоку, долоні лежать на передпліччях партнера (Іспанія);

Просте рукоштовання і погляд в очі (Німеччина);

М'яке рукоштовання обома руками, торкання тільки кінчиками пальців (Малайзія);

Потертися один об одного носами (ескімоська традиція);

На півночі Африканського континенту праву руку підносять до чола, до губ і до грудей. Це означає: «Я думаю про тебе, я говорю про тебе, я поважаю тебе»

Вправа 2. Права, обов'язки та правила у класі

Освітні цілі. Така вправа спрямована на впровадження почергового етапу, котрий дозволяє разом з дітьми та учнями класу запровадити демократичні права роботи класу або групи дітей. Діти відчують значущість і важливість думки, а також усвідомлювати те що діти мають право втрутитись на загальні права. У дітей розвивається відчуття «власної значущості», тому діти активно приймають участь у створенні класної спільноти так як і суспільства. Учні дізнаються, про те що між обов'язками, правами і правилами є зв'язок (які втілюють у собі закон у контексті конкретного класу або групи).

Ресурси: Великі аркуші паперу, розділені на три рівні частини.

Процедура

1. Ця гра, яка поділяє клас на групи (наприклад, шляхом роздавання парних карток, які формують групи «фокусників», «скрипалів» тощо), клас ділиться на три, шість чи дев'ять груп залежно від кількості дітей у класі. У кожній групі повинно бути не більше п'яти учнів. Кожна група отримує назву А, Б чи В.
2. Кожна група призначає доповідача. Вчитель просить групу коротко пояснити, за якими критеріями було обрано співрозмовника?
3. Кожна група отримує аркуш паперу, який був раніше розділений на три частини. У верхній частині аркуша вони пишуть, що вважають правами кожної дитини (включаючи вчителя) в своєму класі. Учні повинні записувати кожен пропозицію, а кожна пропозиція повинна бути пронумерована.
4. Після цього учні оцінюють результати своєї роботи, ставлячи наступні запитання. Наскільки добре, на вашу думку, ви виконали це завдання? Які дії вам усім допомогли? Що заважало при виконанні завдань?
5. Учні передають свою роботу до наступної групи (А до Б, Б до В, В до А).
6. Кожна група розглядає перелік вправ, що були підготовлені попередньою групою, ставлячи такі запитання. Які обов'язки ми маємо для того, щоб поважати такі права? Що нам треба робити? Як ми повинні себе вести?

Наприклад: «Кожна дитина має бути почутою» – «Ми повинні вміти вислухати один одного».

Під тими самими номерами, які використовувалися у розділі права, діти записують відповідні обов'язки (ті, котрі спали їм на їхню думку) в центральній третині аркуша 1.

7. Вклад вчителя: правила для правил.

- Оберіть декілька правил, які будуть яскраво зображені у класі.
- Вони повинні бути сформульовані – наприклад, щось зробити, замість не робити чогось.
- Правила повинні бути конкретними, описувати необхідну поведінку, наприклад, право бути почутим; ми маємо обов'язок слухати; правило – зберігайте тишу, коли говорять інші.

8. Діти папірці передають далі. Група учасників знайомиться з інформацією, яка була підготовлена, попередніми учасниками, яка пропонує максимальну кількість правил. Правила для гри пишуться великими літерами у нижній частині папірця. Такі правила вирізаються і прикріплюються на окремому плакаті. Капітан своєї команди знайомить з правилами всіх учасників, своєї команди.

Під контролем вчителя проходить – ця дискусія. Учасники погоджуються з правилами, що копіювання можна прибрати. Певний варіант, що деякі групи можуть не погоджуватись з видалення своїх пропозицій, в той момент, як інші легко погоджуються.

Учні повинні спробувати знайти спільне рішення, яке буде задовольняти всіх. У разі повторення пропозицій, замість того, щоб виключати з розгляду роботу групи, можна залишити такі пропозиції для подальшого розгляду.

9. Голосування за правила. У кожного учня є чотири жетони, які він може «витратити» на правила, що будуть встановлені на його думку у класі. Діти можуть віддавати свій голос використовуючи жетон у будь-який спосіб за бажанням; наприклад, вони можуть проявити бажання віддати всі голоси за одне правило або розподілити голоси порівну за кожне правило. Чотири

правила які набрали більшу кількість голосів стають обов'язковими правилами класу. Ці правила можна написати, підписати від імені кожного учня та розмістити так щоб учні їх постійно бачили.

Роздуми. Що допомагало або заважало? Ваш особистий внесок у виконання справи? Чи помітили ви, щоб хтось у класі надавав допомогу? Якщо так, то яку?

Це перші правила для класу які учні можуть застосовувати та забезпечити їх виконання. Учитель може відзначати учнів, які добросовісно виконують і поважають правила. Якщо це можливо, учитель повинен ігнорувати тих, хто не поважає правила, у протилежному щоб вони не опинилися у центрі уваги з негативних причин [6].

Вправа 3. Філософія життя

Освітня ціль. Наголосити дітям, що цінності життя мають різне значення в житті кожної людини. Формування компетентності — “визнання цінності культурного різноманіття”

Ресурси

Перелік різних життєвих способів, може бути написаний на стенді, або на класній дошці.

Процедура

1. Діти за допомогою шкали оцінюють «спосіб життя» :
 - 7 – їм це дуже подобається;
 - 6 – їм це подобається;
 - 5 – їм це трохи подобається;
 - 4 – їм це байдуже;
 - 3 – їх це не хвилює;
 - 2 – їм це не подобається;
 - 1 – їм це зовсім не подобається.
2. Педагог просить дітей порівняти свої успіхи у парах чи групах по три або чотири особи.

Розширення

Учні мають зробити опис свого ідеального способу життя (намагаючись уникнути опису свого дійсного способу життя) та визначити, в чому полягають суперечності; чи відповідають вони власній шкалі цінностей?

Матеріали Різні способи життя

1. Необхідними у житті є такі критерії: розум, помірність, баланс між крайнощами, дружба, самоконтроль, дисципліна, передбачливість, гарні манери та повага до певних звичаїв та традицій.
2. Важливе значення у житті має інтелектуальна свобода, байдужість до матеріального та фізичного світу.
3. Найважливішими властивостями є прихильність, любов, відданість, контроль власних пристрастей та інтересів, відкритість для інших людей. Чистий інтелект, прагнення влади та егоїзм повинні викликати недовіру і осуд.
4. Насолоджуватись життям важливіше, а ніж змінювати світ: відкидання етики, дисципліни та особистих жертв; потреба у спілкуванні, але з періодами самотності.
5. Людина повинна ідентифікувати себе в групі, прагнути до товариства. Першочерговими є комунікабельність та активність, відмова від абстрактних роздумів, самотності та матеріальних інтересів. Перевага надається позитивній емоційній самореалізації та спільним радощам.
6. Людина повинна бути фізично активною, з цікавістю досліджувати власний світ та практичні відчуття, надавати перевагу роботі, відмовлятися від ностальгічних мрій, відкидати комфорт та задоволення.
7. Дні йдуть за днями, але кожний день відрізняється один від одного. Центральними поняттями є нестабільність та адаптація, Отже, людина повинна прагнути насолоджуватися кожними важливими моментами. Найважливіше за все не бути рабами ідеї.
8. Важливими для людини є гарні приємні відчуття: комфорт, дружба, відпочинок, міцне, здоров'я, відмова від надмірностей, відкидання амбіцій та фанатизму.

9. Відкритість і здатність до сприймання є необхідними: насолода та успіх прийдуть самі; чекайте терпляче та спокійно.

10. Людина повинна мати самоконтроль, але не втрачати пильності, усвідомлювати сили світу та людські обмеження. Людина повинна бути щедрою, жити з почуттям самоконтролю та гідності, але не втрачати пильності.

11. Важливе місце в житті людини займає споглядання. Світ надто великий, жорстокий, та надто агресивний. Внутрішнє життя душі є важливим та переважає над нікчемним, болючим світом, який слід відкинути.

12. Важливе місце в житті людини займають дії, виконання, виклик, будівництво; тіло, руки, мускули – це є справжнє здорове життя. Розважливості, комфорт та релаксацію слід відкинути, як негативні дії.

13. Люди існують для того, щоб служити: приносити користь іншим та сприяти їх персональному росту. Віддайте себе світу; будьте скромними, постійними, віруючими, гнучкими. Поєднання духовного і фізичного є елементом людської гармонії [6].

Вправа 4. Плакат з прав людини

Освітні цілі.

Формувати в дітей розуміння наступних аспектів прав людини: їх базову структуру (хто користується правом людини – зміст – засоби забезпечення); проблеми порушення прав людини; засоби захисту прав людини.

Формування у дітей навичок вдумливого читання та розуміння прочитаного, розвиток творчих здібностей учнів. Формування компетентності - “Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права”

Ресурси

Великі аркуші паперу, папір формату А4 різних кольорів, фломастери, ножиці, клей, журнали та газети, малюнки і фотографії; текст Європейської конвенції про захист прав людини та загальної декларації прав людини.

Процедура.

Учнів ділять на групи з чотирьох осіб кожна.

Кожна група отримує від вчителя статтю, на тему про права людини, з якою вони будуть працювати, а також пояснюючи свій вибір.

Кожна група повинна підготувати плакат з прав людини. Плакат містить наступні частини:

- а) права людини;
- б) конвенція про права людини чи про Європейську солідарність прав людини;
- в) певний малюнок, символізує право людини (наприклад, машина символізує закриття вхідних дверей, і означає право на власне життя);
- г) права людини та структури аналізу (для результату досягнення класів) з посиланням на:
 - діти які використовують ці правила;
 - зміст (що захищає або надає це право);
 - засоби втілення чи забезпечення;
- д) символ (наприклад, для вільного руху свободи пересування та губи для свободи вираження думок)

Учні вивішують свої плакати в класі та презентують.

Розширення.

Стенд може містити інформацію прикладом якої є відповідальність та порушення прав людини і пропозиції які можливо забезпечити у його виконанні.

Варіації.

Аналізуючи вище наданий матеріал, можна зауважити, і зміст інформації може відрізнитися з віковою категорією учнів, та рівня їх знань, умінь та навичок школярів. Такі завдання застосовують, як удосконалення до тема, або може бути основою практичного значення. Пропонується поєднувати такі завдання з іншими, які виконуються на практичному занятті, набутого досвіду учнями з питань порушення та упродовження прав людини та прав такого характеру [6].

Вправа 5. Бажання та потреби

Освітня ціль.

Формувати навички та вміння, розуміння в дітей відмінностей між предметами, які б вони хотіли б мати, і використовувати.

Ресурси

Приладдя праці.

Процедура.

Прохання педагога, щоб учні намалювали на папері предмети, що вони вважають за потрібні. (за здалегіть вчитель перед уроком готує предмети, які необхідні для самостійної роботи дітям. Кожен з учнів може зробити по 8-10 малюнків.

Після такого, як діти намалювали малюки, вчитель розподіляє їх по командах. Кожна команда домовитися про те, щоб залишити не більше п'яти предметів. Лише п'ять найважливіших предметів повинні залишитися на столі. Після цього команди пояснюють одна одній, що вони вибрали. Чи обрали учні однакові предмети?

Розширення

Вчитель натягує стрічку наскрізь кімнати і прикріплює до неї. Вчитель спілкується з дітьми і вони разом вирішують, котрі малюнки являються для них являються зайвими. І тут діти можуть дійти відповідної думки, які саме малюнки їм потрібні? [6].

Вправа 6 . Усі різні, усі рівні

Освітні цілі.

У групі діти вчать сприймати та пізнавати одне одного та пізнавати більше себе. Діти дізнаються все більше про себе та своїх однокласників.

Діти дізнаються все більшого ставлення про свою діяльність, та про особистісні відмінності.

Ресурси.

Це може бути стрічка, яка лежить на підлозі, або лінія яка проведена крейдою.

Процедура.

1. Учитель називає характеристики одну за одною. Вчитель називає характеристику хто, до неї відноситься, той переходить лінію.

2. Приклади: усі, хто ...

- всі хто в джинсах;
- у кого очі голубі;
- хто є найменший;
- той, хто був у інших країнах;
- хто з вас читає книги;
- є об'єктивні;
- у кого друзі інваліди;
- у кого гарний вигляд.

Педагог може запропонувати дітям другі характеристики, що відображають відміннісні якості.

Учні стверджують наступні питання:

- Чи зустрічались вони з групою людей які не мали нічого спільного їхньою думкою?
- Як може себе почувати дитина, у великій групі?
- Як відчуває себе дитина, яка залишається на самоті?

Варіація.

Потім учні формуються у групи, які характеризують людей з однаковими характеристиками. Діти співпрацюють разом з метою тих питань, що їх об'єднує в єдине ціле. В їх висловлюванні стосуються смаків чи поведінки [6].

Розглянемо вправи, які розширюють запропоновану систему вправ

Вправа 7. Знайомство з правами людини.

Вступ. На малюнку зображена низка предметів, що знайомі дітям і молодим людям. Кожен з них може тлумачитися, як символ права людини або права дитини

- палатка (відпочинок),

- парасолька (захист),
- тарілка з їжею (фізичні потреби),
- книга (освіта, свобода думки),
- ведмедик (відпочинок та ігри),
- прапорець (захист прав громадян державою),
- аптечка (медична допомога),
- конверт (свобода спілкування та самовираження),
- будинок (приватне життя).
- глобус (може символізувати ідею захисту прав людини для кожної особи)

У грі, символи розташовані один над одним, але ми можемо уявити, як вони обертаються по колу. Таким чином, вони пов'язуються між собою та утворюють єдине ціле, яке в сукупності означає більше, ніж його складові. Якщо забрати одну складову то вся конструкція зруйнується.

Такий малюнок – приклад того, якими потужними можуть бути прості, на перший погляд, символи. Пошук символів прав людини – це вправа, яку можна давати учням початкової ланки, а також учням старшого шкільного віку. Вправа дозволяє учням пов'язати свій власний досвід з правами людини та дослідити важливість прав людини їхньому життю,

– Читання прав людини – повинно здійснюватися розмірено та уважно, тому що, кожне слово має значення;

– Невід'ємність прав людини від щоденного життя – діти аналізують власний досвід, бажання та потреби у контексті прав людини.

Такий підхід можна використовувати для дітей будь-якого віку. Деякі вправи можуть бути прикладами навчання на основі виконання завдань. Учні виготовляють плакат чи скарбничку, створюють символи, які означають права людини. Апелюючи до творчих умінь дітей, такі вправи дають можливість відійти від стандартного підходу, що зосереджений на вивченні текстів. Усі вправи вимагають від учнів серйозних роздумів. Діти повинні розуміти, можуть порушуватись, тому вони повинні охоронятися законом і правоохоронними органами та засобами (поліцією, системою покарань).

Вправа 6. Перегони на повітряних кулях.

Освітні цілі: Діти дізнаються про загальні цінності в правах людини. Вони повинні зрозуміти, що окремі права людини умовно поєднанні з іншими, але в загальній системі прав людини вони подані окремо, чи захищаються окремі права людини. Діти повинні усвідомити, що права людини це єдине ціле, не можуть бути виокремлені деякі з них, самовільне скасування прав людини межує з диктатурою.

Примітка: Така гра може бути використана як введення у тему на початку певного циклу уроків з прав людини, або як перехідна вправа наприкінці уроку (уроків).

Ресурси: Ручки та папір, бажано великі аркуші, розміщені на стіні; перелік прав, які можуть підлягати відкиданню або розміщених враховуючи пріоритетність.

Процедура 1. Грою керує вчитель. Діти розподіляються на групи по п'ять або шість осіб. Кожна група отримує плакат і маркери. Діти малюють повітряну кулю, що летить над океаном чи землею, чи горами. Мішки з піском, які символізують десять прав людини, кріпляться на плакат (див. перелік нижче).

2. Починається гра. Діти уявляють, що вони здійснюють подорож «кулі з правами людини». Куля починає падати, пасажир повинні скинути вантаж, з метою уникнення серйозної аварії. Завдання учнів – визначити пріоритетність прав людини, які представлені в грі мішками з вантажем. Діти використовують наступні критерії для вибору. Чи умовно міститься одне право в іншому? Чи має якесь одне право першочергове значення для демократії чи для наших особистих потреб?

3. Але куля продовжує падати для того, щоб зупинити падіння, потрібно скидати додатковий баласт через однакові інтервали часу. Діти повинні скинути якомога більше мішків з вантажем. Після скинення чотирьох або п'яти мішків за борт, куля безперешкодно досягає землі.

4. Далі - обговорення у колі. Кожна група представляє свій список всьому класу або групі та пояснює свої пріоритети. Після цього списки порівнюються. Чи є багато відмінностей? Також обов'язково потрібно провести в групах обговорення про роботу. З яких питань було найважче домовитися? Чи виникали складнощі при наданні пріоритетів певним правам людини віддати на противагу іншим? Вчитель очікує, що учні зроблять висновок про те, що можна було дійти згоди, що всі перелічені права людини мають важливе значення, але люди можуть надавати перевагу одним над іншими, якщо вони стоять перед вибором. В умовах діючої конституції скасування будь - якого з цих прав завдало б серйозної шкоди демократії. Права людини є природними правами і тому не можуть існувати окремо по за людським суспільством. Таким чином, перегони на повітряних кулях - обігравання ситуації, і ми будемо сподіватися, що диктатура ніколи не увійде в наше життя. Якщо учні ставлять під питання правила гри на цих засадах, то навчальну мету було повністю досягнуто. Можна продовжити обговорення з питань, які з цих прав були включені до Конституції України та як з них захищені.

Розширення: Якщо вправа виконується з учнями молодшого шкільного віку, мішки з баластом – права можна замінити на більш знайомі для учнів предмети, наприклад, «вільні вибори» можна замінити на «іграшки». Під час обговорення предмети можуть бути потім ототожнені з правами дітей.

Матеріали

Інформація: Баласт на повітряних кулях складається з наступних прав:

- Вільні вибори.
- Недоторканність майна.
- Рівність чоловіків і жінок.
- Чисте, здорове середовище.
- Доступ кожного до здорової їжі і чистої води.
- Право на освіту.
- Свобода думки, совісті, релігії.

- Одяг і житло для всіх і кожного громадянина.
- Невтручання у приватне життя.
- Свобода пересування [6].

Вправа 7. Виняток.

Освітня ціль. Вступне заняття за темою «Дискримінація».

Ресурси. Різна кількість кольорових наліпок і одна біла наліпка.

Процедура. Робота учнів у парах.

1. Педагог клеїть наліпку кожній дитині на лоб. Діти не повинні знати, якого кольору вони отримали наліпку. Отримувати її вони повинні з заплющеними очима.

2. Потім учні відкривають очі. Кожен учень знаходить інших членів своєї групи, і таким чином групи створюються за кольорами.

3. Далі йде обговорення членами групи та надаються коментарі. На обговорення виносяться наступні запитання:

- Як ви себе почували, коли зустріли першу особу із наліпкою, такою ж як у вас?
- Як почувалася особа яка була з білою наліпкою в єдиному екземплярі?
- Чи допомагали ви один одному в процесі гри?
- Як особа з білою наліпкою може об'єднатися з групою, стати єдиним цілим?

4. Ця вправа може бути використана як введення для опанування учнями теми взаємовідносин в суспільстві між більшістю та меншинами даного суспільства:

- Хто є виключенням, ізольованими особами у суспільстві?
- Чи може це бути особистим вибором особи – бути виключенням або межувати між одними та іншими?

Розширення. Вправу можна продовжити, виділивши одну з представлених груп надаючи їй певні переваги. Учні, можливо, будуть працювати активніше, але така умова може викликати незадоволення ворожість

спровокувати стресову ситуацію. Учитель повинен добре знати клас та бути готовим до такої реакції, що може винукнути.

Указані рекомендації формування міжкультурної компетентності та впровадження розробленої нами системи вправ для ранкових зустрічей формування міжкультурної демократичної компетентності сприятимуть позитивній динаміці розвитку демократичних цінностей молодших школярів [6].

2.3. Методичні рекомендації щодо розвитку компетенцій культури демократії та міжкультурного діалогу у молодших школярів

Ефективним способом розвитку широкого спектру компетенцій культури демократії є власний досвід впровадження демократичних процесів. Такий підхід допоможе розширити права та можливості учнів і стимулюватиме використання цих компетентностей у класі, школі та суспільстві (“навчання через демократію”). Досвід демократичних процесів має бути вплетеним в усе шкільне життя та існувати в умовах групи як елемент організації класу та освітнього процесу. Є багато повсякденних ситуацій, коли необхідно робити вибір та ухвалювати рішення у класній кімнаті. Рішення можна ухвалювати авторитарно (це може робити вчитель або «найсильніший» чи «найкращий» учень) або демократично. У випадку конфлікту або незгоди рішення можуть ухвалювати найсильніші або можна знайти взаємовигідне розв’язання у процесі переговорів чи медіації. Правила класу може нав’язати вчитель, або їх можна прийняти демократичним способом, через рефлексію та обговорення з учнями. Учитель може призначати відповідальних, які мають конкретні обов’язки у класі, або запропонувати демократично обрати їх. Голос учнів може бути гучнішим завдяки таким простим засобам, як «скринька для пропозицій» (яка може бути й онлайнною), щоб кожен міг поділитися ідеєю, інколи навіть анонімно. Таким підходом учителі ефективно допомагають розвивати

компетентності культури демократії учнів, установлюючи та використовуючи – на рівні класу – правила, що забезпечують справедливість, рівність, недискримінацію та інклюзивність, створюючи сприятливі можливості для всіх дітей. Демократичні процеси також можуть бути застосовані як частина навчальних методів, що використовуються в різних освітніх сферах [9]. Освітня діяльність охоплює і моделювання виборів, інколи разом із виборчою компанією, розігрування роботи парламенту, визначення та використання справедливих процедур для ухвалення рішень щодо різних варіантів вибору, рольові тренінги та моделювання з оперуванням тимчасовими владними повноваженнями (один день на посаді мера), право свободи слова (моделювання роботи журналістів) тощо. Усі ці методи можуть слугувати досягненню конкретних цілей навчальної програми, одночасно розвиваючи й демократичні компетентності. Переживаючи демократичні процеси й пропускаючи їх через власний досвід, учні розвиватимуть важливий кластер компетентностей:

- визнання цінності, демократії, справедливості, рівності та верховенства права;
- відповідальність і громадянську свідомість;
- мовні вміння, вміння співпрацювати й уміння вирішувати конфлікти;
- знання та критичне розуміння демократії та політики.

На ранкових зустрічах варто реалізувати підхід “навчання про демократію” - знання про свою національну культуру, усвідомлення себе її носієм, засвоєння взірців і цінностей національної і світової культури, культурно - історичного і соціального досвіду різних країн і народів, «навчання через демократію» - отримання життєвого досвіду в школі через самоврядування, спілки, об’єднання з можливістю мати свободу і рівність, «навчання для демократії» - набування компетентностей з почуттям відповідальності за слова і дії.

Отже, під час проведення експерименту з впровадження укомплектованої нами методичної системи ранкових зустрічей з метою

формування компетентностей культури демократії учнів нами було виявлено, що система має успіх для створення учнівського колективу, демократичних відносин в ньому, активної, відповідальної позиції учнів, але потребує від вчителя уваги й терпіння.

Зокрема, було виявлено, що в процесі проведення ранкових зустрічей відбувається :

- налагодження, взаєморозуміння між учнями;
- навчання дітей у взаємній повазі та позитивному ставленні один до одного, сприяння формуванню цілісного колективу;
- розвиток уміння із зацікавленням слухати співрозмовника, а також обґрунтовувати власну позицію, чітко формулювати думку;
- формування вміння вдосконалювати навички, ставитись з повагою один до одного, толерантно спілкуватись один з одним;
- сприяння якісному навчанню в школі, підвищення рівня досягнень учнів.

Учні дізнавались багато чого цікавого про демократичні цілі, а саме таке:

- ✓ про інклюзію: вчитель та учні відіграють велику роль через допомогу у розвитку та соціалізації кожного учня з певними особливостями,
- ✓ гендерні відмінності : не зважаючи на те, чи це дівчинка чи це хлопчик спілкуються з тобою, ти повинен ставитись, до них так, як хотів би, щоб вони до тебе відносились.
- ✓ про критичне мислення: учні навчаються формулювати запитання, ставлять певні ідеї, такі щоб не повторювалися у їхньому класі, оцінюють, приймають рішення.
- ✓ толерантність та сприйняття: учні можуть не погоджуватись з ідеями своїх однокласників, якщо питання лишається не

вирішеним, його під час уроку обов'язково вирішують. Отже, існує взаємна довіра між дітьми.

- ✓ діти відкриті протягом усього дня, вони обговорювали свої питання.
- ✓ діти відповідально становились до власної поведінки, а також до поведінки групи.
- ✓ упродовж усього дня діти відносяться один до одного з повагою.

Оптимізації розвитку компетентностей культури демократії молодших школярів слугує й використання особистісно - орієнтованих технологій, інтерактивних методів (робота в парах, снігова лавина, подвійне коло, акваріум, «Мозковий штурм», «Броунівський рух», «Мікрофон», колективно-групових технологій (метод «ПРЕС», «Обери позицію»).

Таким чином розвиток компетентностей культури демократії молодших школярів – важливий елемент навчання та виховання у процесі проведення ранкових зустрічей, і успішно реалізовує його той учитель, який сам має якості, притаманні активному та свідомому громадянину України.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2.

З метою діагностики стану вирішення проблеми формування компетентностей культури демократії у процесі проведення ранкових зустрічей, нами проведено анкетування 12 учителів закладів початкової освіти малокомплектних шкіл Чернігівського району. Було з'ясовано, що попри наявності досвіду проведення ранкових зустрічей, та досвіду громадянського виховання учнів, переважна більшість з них не володіє базовими поняттями культури демократії, не розуміє принципів формування демократичних цінностей “навчання про демократію”, “навчання для демократії” та “навчання через демократію”, хоча із окремими компетенціями вчителі знайомі та розвивають їх в учнів на ранкових

зустрічах від двох разів на тиждень та частіше. Не ознайомлені вчителі і з основними нормативними документами Ради Європи, що визначають цілі, завдання, принципи та методичні підходи впровадження культури демократії в освітніх закладах. Усі вчителі ствердно вважають необхідним розробки системи вправ та методичних рекомендацій до них з формування компетентностей культури демократії на ранкових зустрічах.

Для проведення формувального експерименту, нами була укомплектована система вправ : “Привітання”, “Права, обов’язки та правила у класі”, “Філософія життя”, “Плакат з прав людини”, “Бажання та потреби”, “Усі різні, усі рівні”. Вправи забезпечували формування відповідних компетентностей культури демократії на ранкових зустрічах, а саме : визнання цінності культурного різноманіття (базовий рівень), повага до людської гідності та прав людини (базовий рівень), визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права (високий рівень), уміння самостійно вчитися (базовий рівень) та громадянська свідомість (базовий рівень). Експеримент проводився на базі Комунального закладу Мньовська ЗОШ І-ІІІ ступенів Михайло – Коцюбинської селищної ради. У експерименті брали участь учні 1-4 класів загальною кількістю 14 чоловік.

У ході експерименту, на основі спостереження за молодшими школярами, з’ясовано, що система сприяє становленню учнівського колективу, демократичних відносин в ньому, формуванню уявлень про демократичні цінності (повага до людської гідності, прав людини), виробленню активної, відповідальної позиції учнів.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу науково методичної літератури розкриті особливості навчання учнів у Новій українській школі. Реформа ХХІ сторіччя передбачає запровадження нових педагогічних технологій, які вимагають від учасника освітнього процесу мати не тільки набір знань з предметів, а і вміння застосовувати набуті знання в практичному житті. Однією з вимог успішної реалізації Державного стандарту початкової освіти є створення безпечного навчального середовища, достатнього матеріально – технічного оснащення сучасними навчальними засобами. Вчитель виступає в ролі партнера для учнів, в ролі координатора.

Ранкова зустріч – новий необхідний елемент НУШ. Короткотривала ранкова зустріч заряджає учасників освітнього процесу оптимізмом, бажанням планувати свою роботу, відповідно до вимог сьогодення. Для повної реалізації тематики ранкової зустрічі, подальшого її продовження, здійснюється через реалізацію наскрізних змістовних ліній на уроках.

Отже, ранкові зустрічі сприяють формуванню доброзичливої атмосфери, і заряджають дітей на весь день позитивними емоціями, формують товариське ставлення до всіх оточуючих. В таких умовах особистість легко знаходить комфортні шляхи реалізації в соціумі. Такі зустрічі допомагають учневі розвинути ряд ключових компетентностей, серед них і компетентність культури демократії.

З'ясовано, що за останні роки Рада Європи все більше уваги приділяє розвитку освіти, як центральному елементу щодо сприяння і захисту прав людини, демократії та правової влади. З раннього дитинства у дитини формується здатність брати активну участь у демократичних процесах. Протягом життя особистість удосконалює свої знання і вміння, цей процес триває протягом усього життя, ніколи не завершується. Процес набуття компетентностей являється динамічним, продовжується протягом всього

життєвого періоду. Важливу роль у цьому процесі відіграють різні освітні установи. Більшість дітей вчать колективізму, публічності, комунікативності безпосередньо в школах. Тому школи повинні бути центрами демократичної освіти.

Грунтуючись на основних поняттях, Рамка культури демократії та міжкультурного діалогу пропонує всебічну концептуальну модель компетентностей, необхідних для того, щоб особи могли діяти як демократично та міжкультурно компетентні громадяни.

При проведенні анкетування серед вчителів НУШ щодо формування компетентностей культури демократії, передбаченої Рамкою компетентностей, вчителі чітко визначили тематику посильну для оволодіння учнями 1-2 класів та 3-4 класів. І не дивно, адже тематика ранкових зустрічей по формуванню культури демократії має певні складнощі, як для вчителя, так і для розуміння учнів. Серед опитаних вчителів більшість з них отримали вищу освіту у вузах ще до розробки Концепції Нової української школи. Тому, отримані знання з даної теми не є достатніми. Курси на платформі Едера та при інституті після дипломної освіти стосовно питання проведення Ранкових зустрічей на тематику формування культури демократії – теж є недостатніми. І все таки, досвідчені вчителі зазначили в анкеті, що слід із Рамки компетентностей виділити інформацію окремо для учнів 1-2 класів та 3-4 класів.

Для 1-2 класів:

- А - Повага до людської гідності та прав людини ;
- Д - Повага до людей в цілому;
- Є - Впевненість у собі;
- Ж - Уміння самостійно здобувати знання;
- Й - Уміння співпрацювати;
- К - Уміння вирішувати конфлікти, знаходити компроміси;
- Н - Знання та критичне розуміння мови та особливостей спілкування;

Для 3-4 класів:

Б - Визнання цінності культурного різноманіття;

В - Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права;

Є – Відповідальність за свої дії та вчинки;

І - Емпатія;

К - Уміння вирішувати конфлікти, знаходити компроміси;

Л - Знання самого себе та критичне ставлення до своєї особистості;

О - Гнучкість та вміння адаптуватись до різного середовища;

Під час вибору методів навчання на ранкових зустрічах по формуванню культури демократії слід дотримуватися таких дидактичних принципів, як:

- Навчати учнів поступово, і водночас, систематично.
- Надавати їм навчальний матеріал доступно та з використанням наочності.
- Дбати, щоб вони проявляли активність, виявляли самостійність та засвоювали інформацію свідомо, розуміючи її.

При проведенні ранкових зустрічей дотримуватися:

- Структури ранкової зустрічі, яка передбачає: вітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини.
- Визначити ранкові зустрічі як практику, що проводиться зазвичай на початку дня
- Розглядати її як педагогічну технологію – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів.

Основні вимоги до проведення ранкового кола:

- учитель виступає в ролі фасилітатора (людини, яка допомагає зробити так, щоб все відбувалось належним чином, але не намагається жорстко контролювати процес);
- основний суб'єкт ранкових зустрічей – учні;

- створення зручних сприятливих умов - зручність предметно-просторового середовища;
- інклюзія – включення кожної дитини, її активна участь в обміні досвідом, обговоренні проблем, що хвилюють дітей і безпосередньо їх стосуються, у прийнятті рішень;
- інтерактивний та невимушений характер зустрічі;
- активне використання ігрових прийомів і технологій;
- спокійна атмосфера довіри, взаємоповаги, взаємопідтримки.

При проведенні ранкових зустрічей реалізовувати основну навчальну, розвивальну та виховну мету:

1. Повага до людської гідності і прав людини;
2. Визнання цінності культурного різноманіття;
3. Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права;
4. Ставлення і уміння;

Отже, у молодших школярів формування елементів демократичної культури відбувається під час освітнього процесу (ранкові зустрічі, уроки, виховні заходи, повсякденне спілкування в учнівському колективі), а також в позанавчальній діяльності, зокрема, в органах учнівського самоврядування та у партнерстві з громадськими організаціями (зокрема, перші елементи волонтерської діяльності, здатність брати відповідальність за життя громади .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освітнє середовище. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>(дата звернення: 13.01.2021)
2. Освітнє середовище. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news> (дата звернення: 13.01.2021)
3. Освітнє середовище. URL: <https://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho> (дата звернення: 13.01.2021)
4. Рамка компетентностей для культури демократії. ТОМ 1. ст. 5-79.
5. Хартія Ради Європи з Освіти для Демократичного Громадянства й Освіти з Прав Людини 11 травня 2010 р.,
6. Освітнє середовище. URL:<http://preschool.mdu.edu.ua/> (дата звернення: 13.01.2021)
7. Формування міжкультурної компетентності.
URL:<https://nauka.udru.edu.ua> > (дата звернення: 13.01.2021)
8. Освітнє середовище. URL:<https://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho/> (дата звернення: 13.01.2021)
9. Рамка компетентностей для культури демократії. ТОМ 3, рекомендації щодо впровадження. С.107.
- 10.Філіпчук Г. Г. Загальнолюдське і етнокультурне в освіті: погляд з України: Педагогіка. 2007. № 2. С. 15-22.
- 11.Трасберг К. Мультикультурна освіта: розвиток ідей і пошук шляхів їх реалізації в сучасному світі / під ред. Л. Васильченко. Тарту, 2004. С. 7–12.
- 12.Барабаш О. Становлення компетентнісного підходу у сучасній освіті. Нова педагогічна думка. 2012. № 4. С. 133–136.
- 13.Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи: б-ка з освітньої політики. Київ, 2004. С. 47–52.

14. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / pid zag. red. N. M. Bibik. K.: TOV «Vydavnychyy dim «Plyady», 2017. s.206.
15. Sidleckyiy A. Rankovy zustrichi // Pochatkova shkola. 2013. № 10. S.33-36.
16. Skripets M. V. Rankovy zustrichi yak zasib rozvytku uchniv's'koyi osobystosti: navchannya i vykhovannya za programoyu «Krok za krokom» // Pochatkove navchannya ta vykhovannya: nauk.-metod. zhurn. Kharkiv: Vid. grupa «Osnova», 2007. № 9. S. 2-6.
17. «Typova osvitynia programma dlya pochatkovykh klasiv rozroblena pid kerivnyctvom O.Ya.Savchenko» 2018 r. Nova ukraïns'ka shkola. URL: <https://nus.org.ua/>(data zvernen'nyia: 13.01.2021)
18. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018. S.160.
19. Bogdanovych M. V. Metodika vykladannya matematyky v pochatkovykh klasakh: navchallynyy posibnyk. 4-te vyd., pererobl. i dop. Ternopil': Navchallyna knyha – Bogdan, 2016. S.368.
20. Voronцова Т. В., Ponomarenko V. S. ta inshi. Navchallyno-metodychnyy posibnyk «Nova ukraïns'ka shkola: metodika navchannya intyegrovanyho kursu «Ya doslidzhuyu svit» u 1–2 klasakh zakladiv zagallynoï serednyhoï osvity na zasada kh kompetentnisnoho pidkhodu»: Kyiv. : Vydavnyctvo «Alaton», 2019. S.128.
21. Bilenko I. Pochatkova shkola v konteksti innovatsiynykh osvitynykh zmin. Vykorystannya suchasnykh tekhnologiy, form ta metodiv u pochatkoviy osvity: monogr. Kyiv : Prorok, 2017. S.220.
22. Vasilenko N. V. Kompetentnisnyy pidkhid v osvity : realizatsiya teorii ta praktyky : navch. posib. Kharkiv : Osnova, 2017. S.170.
23. Korodenko M. Nova shkola – novy pidkhody : monogr. Kyiv : VЦ «Akademiya», 2016. S.186.
24. Myts'ka M. Stvorennia innovatsiynoho seredovyshcha – shlyakh do novoyi ukraïns'koyi shkoli : navch. posib. Kharkiv : NTU «XPI», 2017. S.130.

25. Пристинська М. «Дозвілля школярів». Ігри кожного дня : навч. посіб. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Перше вересня», 2016. С.112.
26. Супрун М. О. Педагогіка: підручник для духовних і світських закладів освіти. Київ : КДА, 2018. С. 400.
27. Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою Каб. Міністрів України, від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennyaderzhavnogostandartupochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 13.01.2021).
28. Освітнє середовище. URL: <https://www.ztkolegium.org.ua/vykhovannya/> (дата звернення: 13.01.2021).
29. Освітнє середовище Нової української школи: нові педагогічні підходи, методики, технології. URL: <https://www.megu.edu.ua/uk/osvitnie-seredovishhe-novoi-ukrainskoi-shkoli-novi-pedagogichni-pidhodi-metodiki-tehnologii/> (дата звернення: 13.01.2021).
30. Створення освітнього середовища. URL: http://pochatkova25.blogspot.com/p/blog-page_86.html (дата звернення: 13.01.2021).
31. Творимо освітнє середовище. URL: <https://osvita-perechin.gov.ua/nush/tvorimo-osvitne-seredovishche> (дата звернення: 13.01.2021).
32. Як створити шкільний простір, що мотивуватиме учнів навчатися. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-stvoryty-shkilnyj-prostir-shho-motyvuvatyme-uchniv-navchatysya> (дата звернення: 13.01.2021).
33. Модельна навчальна програма для першого класу та навчально-методичні матеріали // авторський колектив під керівництвом Шияна Р. Б., 2017. С.68.
34. Сиса О.І. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні та розвитку учнів початкових класів / О.І.Сиса // Таврійський вісник освіти. 2016. №4 (56) С. 162-167.

35. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти, розроблена під керівництвом О.Я.Савченко (2018).
36. Фруктова Я.С. Сучасні форми позакласної роботи з учнями. Початкова школа. 2017. № 1. С. 29–31.
37. Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелещенко Т, Шкребець О. «Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя» / За редакцією Волошенюк О., Дегтярьової Г., Іванова В. URL: <https://bit.ly/3kwzdJP> (дата звернення: 13.01.2021)
38. Волошенюк О. В, Ганик О. В., Голощапова В. В, Дегтярьова Г.А, Іванова І. Б., Кожанова А. Ю., Пиза Г. Ю., «РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ». Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя /. Випуск 7 (13). // За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. URL: <https://bit.ly/2HrxDL5> (дата звернення: 13.01.2021)
39. С. Митник Шляхи формування навичок інфо-медійної грамотності учнів початкових класів у сучасному освітньому середовищі. URL: <https://bit.ly/31LqjAH> (дата звернення: 13.01.2021)
40. Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. Problems of physical activity in vocational training of future teachers / Pakhalchuk N.O., Holyuk O.A. // Physical education of students. – Kharkov, 2018. – VOL 22, № 1. – P. 45-50. – URL: <http://www.sportedu.org.ua/index.php/PES/article/view/535> (дата звернення: 13.01.2021)
41. Pakhalchuk N.O. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity / N. O. Pakhalchuk // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. – Суми: СумДПУ, 2016. – №7. – С. 80-90.
42. НУШ: Педагогіка партнерства. Лілія Гриневич про співпрацю вчителів, учнів, батьків та директорів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8VWuhwv1B2U> (дата звернення: 15.03.2021р.)

43. Кіт Г.Г. Дидактика початкової освіти: практикум / Г.Г. Кіт, О.Б. Петрович, І.В. Карук. Вінниця: Документ Принт, 2017. С.249.
44. Волохата К. М. Порівняльний аналіз понять «компетенція» і «компетентність». Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. № 35 Київ-Вінниця 2013, С. 209 – 213.
45. Голюк О. А. Використання педагогічного потенціалу багаторівневої системи неперервної креативної освіти НФТМ-ТРВЗ у процесі фахової підготовки майбутнього педагога / О.А.Голюк // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : зб. наук. праць за матеріалами ІХ Всеукраїнської інтернет-конференції, 27 жовтня 2016 р. / відп. ред. В. В.Макарчук. Умань: ФОП Жовтий, 2016. С. 46-51.
46. 100 днів освіти. Про Коцепцію нової української школи і нового вчителя// Завуч.-2016.-№19.С.4.
47. 15 ідей для роботи з дітьми. Сучасні форми роботи в школі//Шкільний світ.-2017.-№3.С.21.
48. Белуха С. Шлях до нової української школи. Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність навчального закладу /С.Белуха// Директор школи.-2017.-№19-20. С.65.
49. Бондарчук Є. Інтерактивні технології - шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра/Є.Бондарчук// Початкова школа.- 2017.-№11. С.1.
50. Булахова Л. Особливості проведення «Ранкових зустрічей» //Початкова школа.-2018.-№5.С.55.
51. Мамат Д. Упровадження НУШ і педагогічне лідерство/Д.Мамат //Освіта України.-2018.-№41-42. С.8.
52. Новий освітній простір, або Якою повинна бути Нова Українська школа//Сучасна школа України.-2019.-№1. С.4.
53. Підготовка вчителів Нової української школи//Завуч.-2018.-№5. С.4.

54. Сучасний педагог розкриває потенціал учнів//Сучасна школа України.- 2019.-№1. С.22.
55. Яковенко Л.Зразки проведення ранкових зустрічей/ Л. Яковенко// Початкова школа.-2018.-№9. С.18.
56. Шулікін Д. Академічна доброчесність:виклики і практики/Д.Шулікін// Освіта України.-2018.-№36.С.6.
57. Халіна О. Формування громадянської компетентності. Реалізація концепції «Нова українська школа» //Психолог.-2018.-№7-8.С.48.
58. Цимбалару А.Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навчально-методичний посібник. / А.Д.Цимбалару. – К.: Видавничий дім “Освіта”, 2020. С.160
59. Галас А., Дарченко Л. Розвиток інформаційно-освітнього середовища – умова підвищення професійних компетентностей педагога / А. Галас, Л. Дарченко, М. Каратаєва, О. Кулик // Початкова школа. – № 1. – 2016. – С. 3 – 5.
60. Гапонько Т. М. Партнерські стосунки – запорука успіху: тренінг для вчителів та батьків / Т. М. Гапонько // Початкове навчання. – № 7-9. – 2019. – С. 5 – 7.
61. Гніда Т. Б. Стресостійкість – складова професійної компетентності педагога / Т. Б. Гніда // Педагогічна майстерня. – №2. – 2018. – С. 28 – 32.
62. Садкіна В. І. Компетентності – обговорюємо, тлумачимо, звикаємо до нових підходів / В. І. Садкіна // Педагогічна майстерня. – № 10. – 2016. – С. 2 – 5.
63. Якубчик Л. О. Психолого-педагогічний супровід дитини в умовах Нової української школи / Л. О. Якубчик, Г. О. Тимченко // Початкове навчання. – №10-12. – 2019. – С. 14 – 20.
64. Освітнє середовище. URL: <https://vseosvita.ua/library/klasna-godina-na-temu-deklaracia-prav-ludini-prava-i-obovazki-koznogo-135235.html> (дата звернення: 13.01.2021).

65. Освітнє середовище. URL:<https://ok.bibl.com.ua/stati/prava-ta-obovyazki-ditini-meta-navchalena/main.html> (дата звернення: 13.01.2021).

Додаток І.

Шановні вчителі, в межах нашого дослідження, просимо вас об'єктивно та анонімно дати відповіді на запитання анкети”

1. Які клас Ви ведете?

А) 1-ий;

Б) 2-ий;

В) 3-ій;

Г) 4-ий.

2. Який Ваш досвід проведення Ранкових зустрічей?

А) початок проведення у цьому році;

Б) 1 рік;

В) 2 роки;

Г) 3 роки;

3. Які освітні завдання вирішують Ранкові зустрічі?

4. Що таке демократія?

5. Як пов'язані поняття “демократія” і “освіта” ?

6. Чи знайомі Ви з документом “Рамка компетентностей для культури демократії”?

А) Ні, не чув (ла) про цей документ;

Б) Так, дещо чув(ла), але вивчати не доводилось;

В) Ознайомлений (на), проте не використовую у своїй практиці;

Г) Ознайомлений (на) та використовую у своїй практиці.

7. Які компетентності культури демократії необхідно, на Вашу думку, формувати у молодших школярів на заняттях у 1-2 класах?

А) Повага до людської гідності та прав людини ;

Б) Визнання цінності культурного різноманіття;

- В) Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права;
- Г) Відкритість до інших культур, переконань і світогляду інших людей;
- Д) Повага до людей;
- Е) Відповідальність;
- Є) Впевненість у собі;
- Ж) Уміння самостійно вчитися;
- З) Аналітичне і критичне мислення;
- І) Емпатія;
- Й) Уміння співпрацювати;
- К) Уміння вирішувати конфлікти;
- Л) Знання самого себе та критична самооцінка;
- М) Знання та критичне розуміння світу;
- Н) Знання та критичне розуміння мови та особливостей спілкування;
- О) Гнучкість та вміння адаптуватись;
- П) Прийняття невизначеності та неоднозначності.

8. Які компетентності культури демократії необхідно, на Вашу думку, формувати у молодших школярів на заняттях у 3-4 класах?

- А) Повага до людської гідності та прав людини ;
- Б) Визнання цінності культурного різноманіття;
- В) Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права;
- Г) Відкритість до інших культур, переконань і світогляду інших людей;

- Д) Повага до людей;
- Е) Відповідальність;
- Є) Впевненість у собі;
- Ж) Уміння самотійно вчитися;
- З) Аналітичне і критичне мислення;
- И) Емпатія;
- Й) Уміння співпрацювати;
- К) Уміння вирішувати конфлікти;
- Л) Знання самого себе та критична самооцінка;
- М) Знання та критичне розуміння світу;
- Н) Знання та критичне розуміння мови та особливостей спілкування;
- О) Гнучкість та вміння адаптуватись;
- П) Прийняття невизначеності та неоднозначності.

9. Як на занятті можна реалізувати принцип “навчання через демократію” ?

10. Як на занятті можна реалізувати принцип “навчання про демократію”?

11. “Як на занятті можна реалізувати принцип “навчання для демократії”?

12. Як часто Ви проводите Ранкові кола, на яких здійснюється розвиток демократичних компетентностей?

А) Декілька разів на тиждень;

Б) Один раз на тиждень;

В) Один раз на два тижня;

Г) Один раз на місяць

13. Які чинники заважають частіше проводити Ранкові кола з формування елементів демократії?

А) необізнаність у цьому питанні;

Б) брак часу для підготовки спеціальних вправ та матеріалу;

В) відсутність навчально-методичної літератури з даного питання;

Г) вважаю, що розвиток демократичних цінностей у школярів має відбуватись у більш старшому віці.

14. Чи доцільною, на Вашу думку, буде розробка системи вправ та методичних рекомендацій для цілеспрямованого розвитку компетентностей культури демократії у молодших школярі?

А) так;

Б) ні.

Додаток II.

Ранкова зустріч

Тема: «Мої права та обов'язки»

Мета: Формувати уявлення про права дитини.

Ознайомити учнів з правами та обов'язками які є основними. Навчити дітей вмінню захищати себе в разі порушення прав дитини. Дати уявлення про поняття «право», «Конституція». Розвивати увагу, старанність у дітей. Виховувати повагу до себе, своєї сім'ї, друзів, оточуючих, почуття вихованості, а тако ж дисциплінованості.

Обладнання: Конституція України, плакат «Знай свої права дитино!», презентація.

Хід зустрічі

I. Організаційний момент

1.Привітання

Діти вітаються по колу, звертаються один до одного на ім'я і торкаються долоньками.

- Доброго ранку, Іванка. Мені дуже приємно тебе бачити.

- Доброго ранку, Максим. Я рада, що ти прийшов.

Вчитель: Я також рада бачити всіх вас

2.Обговорення правил ранкової зустрічі.

Нашим привітанням ми створили спокійний, гарний настрій, адже якусь важливу справу краще починати з гарним настроєм. А тепер згадаємо правила наших ранкових зустрічей, а допоможуть нам в цьому малюнки – схеми:

уважно слухати один одного;

піднімати руку, якщо хочеш щось сказати;

говорити голосно і чітко.

II. Обмін інформацією

1. Таємничо-чарівна хвилинка. («Чарівна скринька»)

- Діти, в руках у мене чарівна скринька, а в ній найцінніший скарб планети Земля. Хто з вас хоче його побачити, можете зазирнути в скриньку, але поки що не розповідати своїм однокласникам, кого ви там побачили. І мовчіть до того часу, аж поки всі охочі не зазирнуть на дно скриньки.

- То кого ви побачили у чарівній скринці? (себе)

- Так, ви побачили у чарівному дзеркальці кожен себе – людину. Адже людина – найцінніший скарб.

Кожен з вас – неповторна особистість, людина, яка живе сьогодні і саме більше такої на цій Землі немає і ніколи не було.

Ти знаєш, що ти – людина?

Ти знаєш про це, чи ні?

Усмішка твоя - єдина.

Очі твої – одні.

-Діти, ви говорите по-різному, кожен має свою родину, свою домівку, свою долю, свій характер, маєте різних друзів. Через те, що ви такі різні між вами інколи виникають суперечки. Але ви завжди повинні пам'ятати, що ніколи не можна ображати людину, не можна принижувати людську гідність. Тому люди живуть, дотримуючись певних правил. Без правил життя було б просто неможливе. Існує чимало правил: правила у сім'ї, у школі, у грі, в житті.

Навколо нас – дуже багато правил. І серед них є такі, які зобов'язані виконувати всі люди. Найголовніші правила називають Закон.

Кожна країна, кожна держава має свої Основні закони. Основним Законом нашої держави є Конституція України.

-Погляньте на цю книжечку, що я тримаю у руках. (Показую Конституцію України)

Це Конституція України, в якій записано всі закони, по яких живуть громадяни нашої держави і ми з вами.

1.Вправа «Вузлики»

- На дошці ви бачите вузлики. Сьогодні на уроці ми спробуємо розв'язати їх.

Пра ва ди ти ни

Давайте прочитаємо, що написано в ланцюжку.

Ми говоримо: права дитини. А хто така дитина?

(Це людина, якій ще не виповнилося 18 років)

1. Бесіда

- Діти, що потрібно для того, аби дитина стала дорослою?

- На все, що ви зараз сказали, ви маєте право.

- А що таке «право»? – запитаєте ви.

Права дитини – це певні можливості, що надаються вам, дітям (до 18 років) для того, щоб жити і дорослішати. Тобто це те, що ви можете робити і в чому вам ніхто не можна відмовити.

Право – система обов'язкових дій для всіх, формально зазначених правил поведінки.

У різні епохи погляди на виховання і догляд за дітьми були різними. Раніше діти не мали іграшок, свого дитячого одягу, дитячої кімнати. І тільки триста років тому на дітей почали звертати увагу, шити дитячий одяг, створювати дитячі книги, дитячі пісні та музику. У 1959 році було ухвалено Декларацію прав дитини. У 1989 році всі прогресивні країни світу, в тому числі і наша держава - Україна, підписали Конвенцію прав дитини. У 1991 році в Україні був ухвалений Закон про охорону дитинства.

Що означає слова «декларація» та «конвенція»?

Декларація – це документ, у якому викладено важливі правила, обов’язки для всіх людей.

Конвенція – це міжнародний договір.

Дитина незалежно від її раси, національності, кольору шкіри, мови, релігії, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров’я, незалежно від її батьків та її законних опікунів має право:

Ми маємо право – говорить закон –

На добрий спочинок, на втіхи та сон.

Бо що за дитинство без ігор веселих,

Без яблук, гостинців і без каруселі.

(Це право дітей на відпочинок.)

Дзвенить дзвінок веселий,

Дітей скликає в клас.

Відкриті двері школи

Тепер завжди для нас.

У школі всіх навчають і писати, і читати, і співати, і малювати і рахувати.

(Дитина має право на освіту.)

Добрий лікар Айболить.

Він питає: «Що болить?»

Усіх діток він лікує,

Щастя, радість їм дарує.

(Діти мають право на охорону здоров'я.)

Діти мають право на повноцінне харчування.

Діти мають право на інформацію.

Мають право на розвиток творчих здібностей.

Маєте право брати участь у різних конкурсах.

Діти мають право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної.

Дитина має право на життя. А ще – на батьківське піклування.

3. Фізкультхвилинка.

- Діти, серед записаних вами прав є право на відпочинок. То давайте і ми з вами відпочинемо.

Всі підняли руки – раз

Став навшпиньки увесь клас.

Два присіли, руки вниз.

На сусіда не дивись.

Будем дружно ми вставати,

Щоб ногам роботу дати

Встали-сіли...

Що? В вас ніжки заболіли?

Хто старався присідати –

Може вже відпочивати.

Всі вдихніть на повні груди,

Потягніться догори. (Вдих)

Хай з вас вийдуть добрі люди

Раз, два, три; раз, два, три (Видих)

4. Пошта казкових героїв. Робота в групах

- Діти, поки ви відпочивали на електронну пошту прийшли якісь незвичайні повідомлення.

Прошу вас розібратися, що це за повідомлення. Від кого вони?

Повідомлення 1. Вельмишановні діти! Допоможіть!

Вовк хоче з'їсти моїх козенят!

(Кізонька – мати, «Вовк і 7 козенят», - право на життя)

Повідомлення 2. Мудрим школярам! Рятуйте!

П'єро та Мальвіну ображає Карабас Барабас.

(Буратіно. «Золотий ключик», - жорстоке ставлення, насильство)

Повідомлення 3. Я зайчисько, я маленький, хатку мав собі гарненьку, та

прийшла коза рогата, і нема у мене хати.

Ой, хутчіш допоможіть, мої права ви розкажіть.

(«Коза-дереза», право на родинну оселю)

Повідомлення 4. Роботи багато!

Не встигну ніяк!

Та й що одягну я!

Це ж свято! Це бал!

А, може, мені допоможете ви

Так хочу сьогодні на бал я піти.

(«Попелюшка», - на відпочинок, на дозвілля, на свободу і особисте життя, на свободу думки і слова, на володіння і користування своєю власністю)

Повідомлення 5. Діти! Прошу у вас я допомоги! Як бути?

Що робити? Не всилі я уже терпіть.

Гидким мене всі називають, всі ображають

та щипають.

(«Гидке-качєня», - право на гідність, повагу.)

Повідомлення 6. Благаю у вас я допомоги! Сиджу на дереві старому.

А зла Змія Яга його вже майже догриза.

Як не допоможите мені,

мене засмажать у печі.

(«Івасик-Телесик», - право на життя.)

Повідомлення 7. Любі друзі! Поможіть!

Дід з бабою спалили моє гніздечко!

Як мені бути?

(«Кривенька-качєчка», - право на особисті речі, на життя)

Повідомлення 8. «Діти, мене відвезли від бабусі і названої сестри в льодове царство. Мені холодно, я хочу додому.»

(«Снігова королева», - право на вільне пересування.)

Діти, а в яких ще казках були порушені права казкових героїв?

VI. Підсумок уроку.

1. Дайте відповідь на питання:

- Чи сподобався урок?

Якщо сподобався то кидайте у вазу червону намистинку, якщо ні то чорну.
(учні отримують намистинки двох кольорів і по черзі кидають їх у вазу)

-Що сподобалося найбільше?

Прощу вас продовжити речення?

Я зрозумів...

Я навчився...

VII. Щоденні новини.

А зараз прийшов час щоденних новин. Сьогодні з прогнозом погоди нас познайомить Артем.

Зараз пора року – зима. Перший місяць зими – грудень.

Сьогодні середа– третій день тижня.

На вулиці холодно, похмуро, йде сніг, слабкий вітер.

Вчитель повідомляє розклад занять на день.

- Діти, я бажаю вам сьогодні цікавого дня і гарного настрою.

Ранкова зустріч на тему «Права людини»

Мета: розповісти дітям про права дітей; ознайомити з Конвенцією ООН з прав дитини, розвивати зв'язне мовлення, логічне та креативне мислення, формувати спільноту, виховувати дружелюбність та вміння працювати в команді.

Матеріали: ілюстративний та роздатковий матеріал, відеоматеріали.

I. Вітання

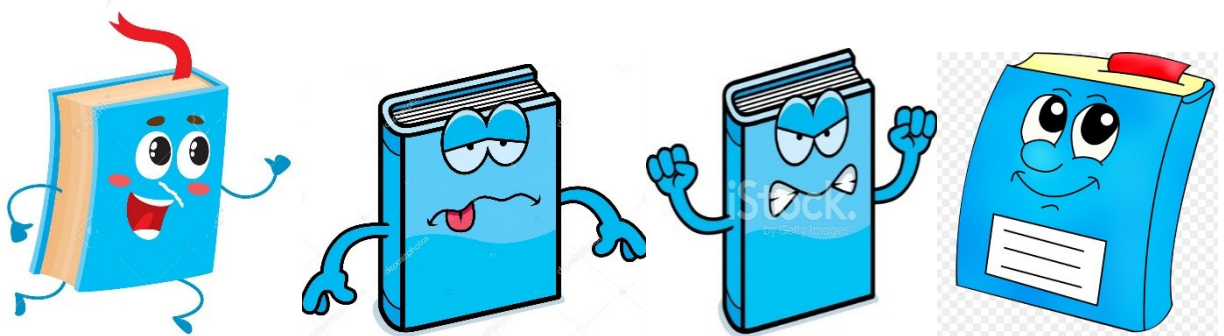
Метод «Настрій книги»

Мета: визначити емоційний настрій учнів, провести привітання в незвичній формі, і сприяти згуртуванню дитячого колективу.

Обладнання: ілюстративний матеріал.

Хід проведення

Оберіть, який настрій у вас.

II. Обмін інформацією

Доброго дня, друзі. Ми зібрались сьогодні для того, щоб поговорити про права дітей, тобто про ваші права. Як ви гадаєте, коли і як наші пращури зрозуміли те, що права людини треба захищати?

Учні висловлюють власні думки щодо запитання.

- Давним-давно, ще у стародавні часи, у людей була необхідність відстоювати свої права. Спочатку це робили силою. Слабка людина не мала жодних прав, якщо в неї не було сильного покровителя, що бажав би допомогти їй у вирішенні спорів.
- Тривалий час діяв неписаний закон «Хто сильний, той правий». Але коли виникли перші держави; правителі яких прагнули встановити загальний справедливий порядок і норми життя для всіх громадян, у людське суспільство прийшов новий закон права.
- Тепер держава ставала на захист сильного і слабого. Головним критерієм права стала справедливість, не сила.

З тих пір минуло чимало століть. Держави створювалися, розросталися, процвітали або гинули. Чому? Як свідчить історія, правителі й уряд не завжди піклувалися про свій народ. Так, оголошуючи сусідній країні війну чи приймав яке-небудь політичне рішення, правитель прагнув, задовольнити лише свої інтереси й зовсім не замислювався над долею простих людей. Отже, людству потрібно було щось прийняти, знайти такого захисника, який міг би примусити державу поступитися своїми інтересами заради інтересів своїх громадян і постійно піклуватися про них.

- Місію такого захисника взяла на себе міжнародна організація ООН. Що ви знаєте про цю організацію?

- 1945 року, після закінчення Другої світової війни — найжахливішої і найжорстокішої війни за всю історію людства — народи багатьох країн вирішили, що задля збереження миру їм слід об'єднатися. Навіщо? Для того, щоб будь-які конфлікти та суперечки між країнами в подальшому вирішувались не воєнним шляхом, а мирним, за столом переговорів. Саме з цією метою 1945 року була створена Організація Об'єднаних Націй (ООН). До речі, одним із її засновників була Україна.

- А 1948 року держави, що увійшли до ООН, підписали Загальну декларацію прав людини — документ, у якому вони пообіцяли одна одній і своїм народам забезпечити громадянські права й свободи, рівність усіх перед законом, особисту недоторканність, свободу совісті, можливість дотримуватись своєї релігії й багато іншого.

- Загальна декларація прав людини — важливий і корисний документ. Але в ньому говориться про людей загалом — і жодного слова про дітей. Але ж діти потребують особливої уваги й захисту з боку держави.

- Саме тому 1989 року ООН прийняла окремий документ під назвою «Конвенція про права дитини».

III. Групове заняття

Конвенції ООН про права дитини:

Я маю право жити на землі,

Творити, дихати, учитись,

Примножувать багатства всі її,

Своєю Україною гордитись.

Права дітей	Обов'язки дітей
Право на освіту	Ходити до школи, сумлінно навчатись
На медичну допомогу	Турбуватися про своє здоров'я
Висловлювати свої думки	Поважати думки інших
Право на батьківську турботу	Піклування про батьків у старості – поважати близьких та друзів
Всі діти рівні у своїх правах	Не принижувати гідності кожної

	людини. Поводитись так, щоб своєю поведінкою не порушувати прав іншої людини
Право на вільне спілкування	Дотримуватись правил морально етики; - поважати співрозмовників. Коректно і тактовно висловлювати свої думки. Дотримуватись правил мовного етикету
Право на відпочинок і дозвілля	Організовувати дозвілля так, щоб воно приносило користь і не заважало іншим

Робота з ілюстраціями.

Вчитель показує ілюстрацію, а діти мають здогадатися, що це за права.

Гра «Спіймай правило»

Повторили всі права,

Тепер у нас буде гра,

Якщо право є в законі –

Дружно плеснемо в долоні.

А якщо його нема –

буде в класі тишина.

- Усі діти мають право на любов і турботу.
- Кожна дитина має право їсти тільки чіпси і хот-доги.

- Діти, які добре ставляться до своїх батьків, повинні одержувати від них особливу увагу.
- Кожна дитина може вживати погані слова, якщо вона того захоче.
- Особлива турбота дітям біженцям.
- Діти мають право вільно висловлювати свої погляди.
- Усі діти мають право на ім'я.
- Усі діти мають право їсти руками і діставати до стелі ногами.
- Жодна дитина не повинна бути скривджена і принижена.
- Кожна дитина має право читати чужі листи, розглядати зміст чужого портфеля.
- Усі діти мають право на вільне спілкування.
- Кожна дитина має право одержувати в ліжку їжу.

Якщо ваші права порушено:

Звернення до батьків, до педагогів, директора.

Звернення у міліцію – 102.

Звернення у службу довіри.

Звернення до прокуратури, як спеціального державного органу, до повноважень якого належить нагляд за додержанням прав і свобод людини й громадянина.

Звернення до судових органів.

Звернення до уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Якщо вичерпано всі національні засоби захисту прав людини, громадянин має право звернутися за захистом своїх прав до міжнародних органів,

організацій, зокрема, до Європейського Суду з прав людини, який знаходиться у Страсбурзі (Франція).

IV. Щоденні новини

Робота з календарем погоди та щоденною інформацією.

Доброго ранку, школярі!

Сьогодні понеділок, 25 грудня

Погода _____

День, число, місяць та рік.

У нашому класі _____ учнів

Вітаємо з днем народження _____ !